

KONSTEN ATT VÄRMA SIG I BIBLIOTEKSRUMMET

**En studie av aktiviteten i det fysiska rummet på två
integrerade skol- och folkbibliotek**

Emma Willman

Examensarbete (30 högskolepoäng) i biblioteks- och informationsvetenskap för
masterexamen inom ABM-masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Olof Sundin

År: 2020

Title

The art of "just getting warm" in the library room - A study of the activity in the physical rooms of two integrated school- and public libraries

Abstract

This master's thesis presents a qualitative analysis of the activity played out by the users in the physical library room. The study focuses users different activities and therefor also some of the activities made by librarians.

The aim of this study is to put light on the activity played out by the user of the physical room at the local library. More precisely two smaller library rooms located in the outskirts of a city and who work as integrated school- and public libraries. This is done by applying Ray Oldenburgs (1997) concept: "The third place" which is the place between home and work. According to Oldenburg the third place is "the core settings of informal public life". Also used as theory and in analyzing the room is "The four spaces" which is a model who was constructed and developed by Henrik Jochumsen, Casper Hvenegaard Rasmussen and Dorte Skot-Hansen (2012). The model works from four goals for public library in society: *experience, involvement, empowerment, innovation*. The model also includes four rooms called: *learning space, meeting space, performative space* and *inspiration space*. The method used is ethnographic observation. To give pictures of the moment and for keeping record, aim and focus in observations a sweep sheet is used as support. By using the four spaces with the method my intention is to put spotlight on the integrated school- and public libraries being and how it plays, or should play a role in a smaller areas work with social capital and social sustainability. By observing two libraries I'm able to use comparing to see differences and similarities.

Observations shows that the integrated school- and public library is a complex place in which the librarian plays a central role in balancing users' needs and the four space models rooms and societal goals. It was also shown that the library and the librarian had a great importance in users life. Children and youth played a big part and were frequent users during their school breaks and after school.

Also seen, there was a difference in rooms social activity which may be an effect of one of the library's being a "mer øppet"(more open)library. In this library the users seemed to be more self-sufficient and more detached from the librarian compared to the first library, however in the first library the activity and the feeling in the room was more of a home-feeling, cozy-like, friendly and polite. Some differences can be seen because of how the physical room is furnished, designed and built.

Keywords

Library and information studies; public libraries; local libraries; integrated school- and public library; library room; library place; library space; third place; ethnological observations; sweeping method; users; librarian; children; youth; adults; elderly; the four spaces

Nyckelord

Informations- och biblioteksvetenskap, folkbibliotek, lokala bibliotek, stadsdelsbibliotek, integrerade skol- och folkbibliotek, biblioteksrummet, biblioteksplatsen, den tredje platsen, det tredje rummet, etnologiska observationer, svepmetod, användare, besökare, bibliotekarie, barn, ungdomar, vuxna, äldre, fyrrumsmodellen, design

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning	6
1.1 Problem, syfte och forskningsfrågor.....	7
1.2 Urval och avgränsningar.....	9
1.3 Disposition.....	9
2. Tidigare forskning	11
2.1 Den tredje platsen.....	11
2.2 Social hållbarhet och biblioteksrummet.....	12
2.3 Aktiviteten i det fysiska biblioteksrummet.....	13
2.4 Det lokala biblioteket.....	15
2.5 Sammanfattning av tidigare forskning.....	16
3. Teoretiskt ramverk; Fyrrumsmodellen	17
4. Metod	21
4.1 Metodval.....	21
4.2 Etnografiska observationer och skuggning.....	22
4.3 Observatörens roll.....	23
4.4 Urval och presentation av Biblioteken.....	25
4.4.1 Presentation och beskrivning av Bibliotek 1.....	26
4.4.2 Presentation och beskrivning av Bibliotek 2.....	26
4.5 Genomförande och materialinsamling.....	26
4.6 Etiska frågor.....	28
4.7 Genomförande av analys.....	29
5. Resultat och analys	32
5.1 Inspirationsrummet.....	32
5.1.1 Inspiration genom att <i>browsa</i>	33
5.1.2 Inspiration genom att ”bara vara” - Vardagsrummet.....	34
5.1.3 Det unika och normen.....	36
5.1.4 Sammanfattning Inspirationsrummet.....	37
5.2 Lärandrummet.....	38
5.2.1 Läsning och kunskap.....	38
5.2.2 Hjälptill självhjälpt.....	39
5.2.3 Korta besök - vardagsbruk.....	42
5.2.4 Sammanfattning Lärandrummet.....	42
5.3 Mötesrummet.....	42
5.3.1 Mötet i inplanerad verksamhet – Babycafé.....	43
5.3.2 Mötet mellan användare och bibliotekarie.....	44
5.3.3 Oplanerade möten användare emellan.....	46
5.3.4 Planerade möten vänner emellan.....	47
5.3.5 Sammanfattning Mötesrummet.....	51
5.4 Aktivitetsrummet.....	52
5.4.1 Scen och konst.....	52
5.4.2 Föreläggning av <i>andra rummet</i> – arbete och studier.....	53
5.4.3 Sammanfattning aktivitetsrummet.....	53
6. Avslutande diskussion	55
6.1 Hur används det fysiska rummet?.....	55
6.2 Skillnader och likheter i relation till det fysiska rummet?.....	56
6.3 Slutsats.....	58

6.4 Studiens styrkor och svagheter	58
6.5 Förslag till vidare forskning.....	59
7. Epilog, Covid-19.....	61
8. Litteratur- och källförteckning	63
Bilagor.....	66
Bilaga 1 Mailförfrågan.....	66
Bilaga 2 Information	67
Bilaga 3 Sveg-protokoll	68
Bilaga 4, Sveg, resultat <i>Bibliotek 1</i>	69
Bilaga 5, Sveg, resultat <i>Bibliotek 2</i>	70

Inledning

Genom mitt liv har jag ofta besökt biblioteken. Från att vara liten och vandra runt i mystik och andakt, till att vara vuxen och vilse i ett annat land. Sidney, Philadelphia, Köpenhamn och Belfast har det gemensamt att jag upplevt samma känsla i biblioteket som hemma. En trygg plats och en plats där jag bara får vara. Under mina pågående studier och även under tidigare föräldraledighet har mitt lokala stadsdelsbibliotek och bibliotekarierna där betytt väldigt mycket för mig. Jag gick dit framförallt för att det låg nära mitt boende men också för att få sällskap och aktivitet både för mig och mina barn. På 80-talet när jag var barn brukade hyllorna på biblioteken var fulla av böcker. Jag minns som många andra; doften, dammet och rader av bokryggar. Idag kan hyllorna ibland gapa tomma på vissa bibliotek. Det fysiska biblioteksrummet har gått från att vara en passiv förvaring av böcker till att istället bli en aktiv plats för allehanda möten och kreativa infall.

Henrik Jochumsen, Casper Hvenegaard Rasmussen och Dorte Skot-Hansen (2012) menar att det under digitala intåget på 1990-talet, varnades för det fysiska bibliotekets försvinnande men att det snarare inneburit en renässans för platsen (2012, s. 588).

Biblioteket är i dagsläget en av de få platser i det svenska samhället där vi får bara vara, utan frågor, utan mål och utan pengar. När andra samhällsinstanser stänger sina fysiska platser verkar bibliotekets rum blir oumbärligare än förut för somliga. Detta bekräftar forskaren och universitetslektorn Katarina Michnik i en artikel om var forskare och lärare på biblioteksutbildningar tror biblioteken kommer vara år 2030. "Det behövs oaser, platser dit man kan gå och sätta sig och möta andra. Det är väldigt få ställen idag där du bara kan vara, utan att det ifrågasätts", (Andersson et al, 2020, s. 29) menar Michnik. I samma tidning svarar politiker från alla partier på vad de vill göra för framtida bibliotek och åsikterna går isär. Lotta Finstorp från Moderaterna menar att bildning är bibliotekens kärnuppgift; "Biblioteket är inte en värmestuga där man, om man har lust, kan läsa en bok, utan grunden för bildning" (Clemens 2020, s. 32). I förslaget till nationella biblioteksstrategin (2019) framtagen av Erik Fichtelius, Christina Persson och Eva Enarson manar författarna till användning av biblioteksrummet som "samhällets öppna rum för bildning, upplevelser och samtal" (2019, s. 11). Biblioteken ska vara "fria, oberoende rum för möten. Där ska man kunna vara bland andra även om man är ensam och bli vänligt och jämlikt bemött" (2019, s. 11). Det verkar svårt att dra gränsen mellan bildning och värmestuga, vad är egentligen att värma sig?

Michnik säger till Biblioteksbladet att biblioteket som fysisk plats kommer fortsätta ha en stor betydelse eftersom forskning visat att man går till biblioteket för att träffa människor; "Jag tror det kommer vara en oas i en allt mer digital värld" (Andersson et al. 2020, s. 28). Eventuellt kommer det att finnas två sorters folkbibliotek, menar Michnik. Ett som har den traditionella rollen och ett som är mer av ett medborgarkontor som till exempel kan hjälpa medborgare med banktjänster och arbetsförmedling då dessa samhällsaktörer stängs ner för fysiska besök (Andersson et al. 2020). Samtidigt måste drygt 30% av landets folkbibliotek, under 2020, klara av att sköta sina verksamheter på mindre resurser

än förut (Eriksson 2020). I skrivandets stund [april, 2020] pågår dessutom en pandemi över hela världen som stänger gränser och tvingar människor att stanna hemma. Det finns en oro och rädsla för ekonomisk kollaps och bara i Sverige spår regeringen hög arbetslöshet och "tvärbroms i ekonomin" på grund av Coronautbrottet (Cervenka 2020).

Vid ekonomiska nedskärningar riskerar inte minst små biblioteksenheter att försvinna. Sjöberg Larsson (2020) ger i Biblioteksbladet ett exempel på en kommun som tvingats till nedskärningar på grund av en lägre budget. En konsekvens har blivit att man exempelvis valt att ta bort sin biblioteksbus. Man har också dragit ner på antalet vikarier. Bokbussen har rullat i nära 25 år till människor i kommunens omnejd som vanligtvis inte kan ta sig till biblioteket, men också till dem som är vana biblioteksbesökare. Filialer till stadsbiblioteket är också stadsdelsbiblioteken som precis som biblioteksbusen vänder sig till de som inte bor i stadskärnan utan de som bor i förort och närort. I uppsatsen ställer jag frågan om vilken betydelse dessa filialer kan ha för de användare som nyttjar dem?

Jag menar att det är av stor vikt att se närmre på användningen som sker i bibliotek på mindre orter, i mindre sammanhang i staden och på mindre yta i rummet. De utvalda biblioteken är dessutom integrerade skol- och folkbibliotek vilka det finns mindre forskning om. Denna uppsats kommer därför att behandla hur besökare använder det fysiska rummet i två integrerade skol- och folkbibliotek i södra Sverige. Därigenom kommer även bibliotekariers kontakt med användare beröras.

1.1 Problem, syfte och forskningsfrågor

Biblioteket som fysisk plats utger sig för, antas och förväntas att vara minst sagt många olika saker. Bland annat ska det verka som det sociala publika rummets centrum, vara en trygghet och fungera som bro i staden (Carlsson 2013; Klinenberg 2018; Oldenburg 1997; Jochumsen, Hvenegaard Rasmussen & Skot-Hansen 2012). Tidigare forskning skildras i kapitel 2, men innan jag formulerar syftet tecknas här en kondenserad beskrivning av det forskningssammanhang min uppsats utforskar.

I en rapport över meröppet användande på stadsdelsbiblioteken i en skånsk kommun fann Lisa Engström (2020) i intervjuer att en del användare uppskattade meröppet på grund av bland annat friheten i rummet, medan andra användare upplevde det som otryggt och tomt. Engström (2020) har i sin avhandling även jämfört Danmark och Sverige när det kommer till meröppna bibliotek. Författaren anser att det behövs mer forskning kring tanken om trygghet i biblioteksrummet eftersom det finns en föreställning om att rummet ska vara tryggt. I Hanna Carlssons (2013) studie om Malmö stadsbibliotek påpekar Carlsson att stadsbiblioteket har ett stort symbolvärde för stadsbilden och att staden och biblioteket på så vis går hand i hand. Folkbiblioteket har fått en mer framträdande roll i stadsplanering eftersom det bidrar positivt på alla områden i samhället, även det ekonomiska (2013). Lisa Olsson Dahlqvist (2019) skriver om biblioteket som potentiell demokratisk plats. Detta på grund av platsens möjlighet att skapa socialt kapital i samhället genom att bland annat fungera som en mötesplats. Värdet av

mellanmännsliga möten och tilliten som uppstår ur dem kan till exempel bidra till socialt kapital. Olsson Dahlqvist menar att bibliotekets relationella roll samt dess samhällsbyggande roll ska ses som ett samspel inte två olika poler. Vidare visar författaren på att biblioteket bör ta en ny roll i ett komplext samhälle. Biblioteket borde bestå av flera roller och inte bara inneha *en* identitet (2019).

Här är det även på sin plats att ta upp sociologen Erik Klinenberg (2018) som studerat människor i krissituationer. Författaren tar precis som Olsson Dahlqvist upp biblioteket som exempel på demokratiskydd. Klinenberg menar att mjuk infrastruktur som bibliotek, parker och lekplatser är exempel på viktiga samhällsbyggare när det kommer till trygghet och överlevnad, både i kris och i vardag. Ragnar Audunsson (2004) håller med i demokratidiskussionen och menar att biblioteken är exempel på lågintensiva mötesplatser där människan kan möta det den vanligtvis inte möter samt att detta kan leda till utveckling av den enskilde användaren. Genom att möta andra individer från andra generationer, kulturer och religioner kan det vara med att bygga bland annat empati för medmänniskor. Svanhild Aabö och Ragnar Audunsson (2012) understryker att det är viktigt att se på *hur* bibliotekets rum och service används eftersom det fortsatt saknas forskning här. Daisy McCahill, Briony Birdi och Roger B. Jones (2020) finner i sin studie att när lokala bibliotek stänger eller reducerar öppettiderna påverkar det vissa användares psykiska mående och välbefinnande. Reducerade öppettider har också inverkan på deras sociala liv. Författarna beskriver hur olika användare föredrar små eller stora bibliotek vid olika tillfällen. Det lokala biblioteket används för att snabbt få tag i något enkelt och de stora biblioteken om de är ute efter något speciellt.

Jag menar att det är viktigt att analysera stadsdelsbiblioteksrummet och dess service, här; det integrerade skol- och folkbiblioteket. Detta med tanke på diskussionen om bibliotekets roll och vikt i samhället, samt framtida ekonomiska förutsättningar och resurser för biblioteken. Att biblioteken skulle vara lågintensiva platser gör det intressant i lokal kontext där människor lever lite närmre varandra. Jag vill i denna studie se vidare på vad det är som användandet av rummet gör för att fortsatt stötta viktiga samhällsmål som tillexempel demokrati.

Syftet med uppsatsen är att fördjupa kunskapen om hur biblioteksbesökare använder folkbibliotekets fysiska plats. Det finns tidigare forskning om biblioteket som plats främst för de större biblioteken men även en del om de mindre folkbiblioteken. Det finns ytterst lite om integrerade skol- och folkbibliotek. Här vill jag fokusera just det. I denna studie tittar jag därför på två integrerade skol- och folkbibliotek och deras funktion som mötesplats, kulturhus för lokalsamhället, pedagogisk resurs samt deras roll för den sociala hållbarheten. Jag undersöker vad det är som under ordinarie öppettider, ger den fyllnadskänsla i rummet som Engström (2020) fann att användare talade om. Uppsatsen breddar det empiriska underlaget i tidigare forskning till att även omfatta integrerade skol- och folkbibliotek. Uppsatsen är en etnografisk studie och jag använder mig främst av öppna observationer och fältanteckningar därifrån. Som komplement används även så kallade svep där aktiviteter i biblioteksrummet noggrant registreras. Uppsatsen bidrar till att komplettera den existerande forskningen med en delvis annorlunda och mer praktisknära empirisk vinkel.

Utforskandet utgår från följande frågeställningar:

1. Hur används det fysiska rummet av besökare på två integrerade skol- och folkbibliotek i södra Sverige?
2. Hur kan man förstå de skillnader och likheter som finns i användandet av rummet i relation till det fysiska rummets utformning?

1.2 Urval och avgränsningar

Då detta är en masteruppsats som omfattar en termins studier medför det begränsningar. Studien undersöker det integrerade skol- och folkbibliotekets fysiska rum i relation till de aktiviteter som sker där. Fokus ligger på besökarna, men eftersom bibliotekarier spelar en stor roll i rummet kommer även deras aktivitet som kopplas till användare att tas i beaktning.

Det virtuella rummet kommer inte vara en del av denna uppsats. På grund av detta faller många besökares användande bort i denna studie. Icke-användarna av det fysiska rummet finns inte med. Det hade i en större studie varit ytterst intressant att studera just icke-användarna. Detta för att se närmre på varför man väljer att inte besöka det fysiska rummet överhuvudtaget eller varför man väljer det virtuella framför det fysiska rummet. Detta blivit för stort att genomföra inom ramen för mastersuppsatsen.

1.3 Disposition

I påföljande kapitel presenteras tidigare biblioteks- och informationsvetenskapliga forskning som bedrivits kring biblioteksrummet. Jag tar även upp forskning inom andra områden, till exempel sociologi, där rummet uppmärksammas. Genomgången är tematiskt indelad. En sammanfattning av fyrrumsmodellen som är en del av det teoretiska ramverk jag utgår ifrån i studien kommer i kapitel tre.

I kapitel fyra behandlas metod och tillvägagångssätt. En redogörelse för observation som metod och en kort genomgång av *svep* som metod följer. Jag redogör för hur analys och urval praktiskt företagits samt etiska aspekter. Under urval presenteras de studerade biblioteken.

I kapitel fem redovisas resultat och analys. Här påvisas resultatet av observationer och svep i en analys utifrån det teoretiska ramverk som används. Avslutningsvis återvänder jag i kapitel sex till forskningsfrågorna och diskuterar studien i relation till tidigare forskning. Jag lyfter några styrkor och svagheter med studien samt ger förslag till vidare forskning. I kapitel sju lyfts tankar om biblioteksrummets uppgift i en kris som covid-19 i en epilog och i kapitel åtta finns källförteckningen. Bilagorna ligger sist.

2. Tidigare forskning

Här följer en inblick i tidigare forskning samt genomgång av *fyrarumsmodellen*. Först kommer en genomgång av begreppet *tredje platsen* [third place] där jag går djupare in i begreppet. Därefter följer tidigare forskning kring social hållbarhet och bibliotek. Efter detta kommer en genomgång av aktiviteten i det fysiska biblioteksrummet, här ingår bland annat låg- och högintensiva platser och vidare låg- och högintensiva aktiviteter. Därpå följer tidigare forskning kring biblioteksrummet och det lokala biblioteket.

2.1 Den tredje platsen

I denna studie används Ray Oldenburgs (1997) definition av tredje platsen. Oldenburg skriver att den tredje platsen är “the core settings of informal public life” (Oldenburg 1997, s. 16). För att kunna få ett harmoniskt samhälle bör man fundera på varje individs situation. Varje individ måste enligt Oldenburg ha en balans mellan tre olika platser i sitt liv för att må bra. En av dessa platser är hemmet, en andra är där individen är produktiv eller aktiv, som ett jobb eller studier. Den tredje platsen är inkluderande och social. Författaren anser att den tredje platsen är lokalsamhällets grund. Även om författaren mest beskriver nöjesliv som i pubar och caféer så är tanken applicerbar även på bibliotek. Relationer och upplevelser som erbjuds på bibliotek kan i viss mån likställas med detsamma på ett lokalt café eller stamställe.

Oldenburg pekar på att rum i samhället som har tredje platsens kvaliteter kan ha en lugnande effekt på vårt annars stressade liv, författaren talar om en slags social avslappning som kan ske publikt och på neutral mark. Författaren har jämfört USA med Europa och menar att det i USA inte finns så många platser som kan räknas som tredje platser, där är det jobbet och hemmet som är de två stora livsplatserna. I Europa går man i större utsträckning till caféet eller puben på hörnan dagligen för att mötas med grannen, menar Oldenburg. Detta är kanske inte så vanligt i Sverige och Norden, möjligen i större städer. Oldenburg problematiserar avsaknaden av publika rum och tredje platser och anser att detta faktum bör funderas över när det gäller den höga andelen psykofarmaka som säljs i USA; “Our urban environment is like an engine that runs hot because it was designed without a cooling system” (Oldenburg 1997, s. 10). Att karakterisera tredje platsen som en slags tillflyktsort är brist på bättre, erkänner författaren, men det ger trots det en möjlighet att jämföra med de andra platserna. För att räknas som en tredje plats ska den vara neutral och de som är där ska inte vara del av någon hierarki, ej heller sociala skillnader ska ha betydelse. Platsen ska vara lättillgänglig och som ett hem som inte är hemmet. Huvudaktiviteten ska vara samtal som är energiska men med en vardaglig ton. Det finns platser som enligt författaren inte kan räknas som tredje plats då dessa är reducerade till att enbart handla om kommers och därför inte har kvar samma kvaliteter som äldre tiders torg exempelvis. Benämningen för dylika platser är *non places*. Exempel på dessa är köpcentrum och liknande.

James K. Elmborg (2011) granskar användandet av begreppet tredje platsen och i artikeln *Libraries as the spaces between us recognizing and valuing the third space* - och lyfter istället begreppet tredje rummet [third space]. Författaren framhåller att; "A library is a fundamentally different place than a bookstore or the cloud, and one profound difference is the presence of librarians" (Elmborg 2011, s. 349). Elmborg är oroad över att biblioteksrummet blir ett abstrakt rum om vi tillåter rummet att bli en tredje plats i Oldenburgs mening. Författaren påvisar att det kan finnas en risk att förlora essensen av biblioteket i så fall. Vi borde sätta värde i att tänka bortom marknadskrafterna, dessutom menar Elmborg att tredje rummet kan hjälpa till att utveckla arbetssätt i mångkulturella samhällen och därmed ökade komplexa kontexter. Den snabba utvecklingen på både sociala och teknologiska områden kräver ökade studier och nytänkande kring vad ett bibliotek och bibliotekarien kan och ska vara. Den historiska uppfattningen om biblioteket med "free access for all" (2011, s. 338) blir svår menar författaren i en tid då allt har öppet alltid och samtidigt en ökning i tryck från marknaden och ökade vinstintressen från betalare. Författaren påpekar att tekniken av vår tid är revolutionerande för vårt sätt att hitta och tillgängliggöra informationen, men att man måste fundera över vad som händer om biblioteksverksamheten till viss del eller helt finns på internet. Hur skulle det påverka möjligheterna att fortsätta berättiga biblioteket som fysisk plats frågar sig Elmborg. Jag har trots kritiken valt att använda Oldenburgs definition av den tredje platsen, men tar samtidigt med mig Elmborgs kritiska invändningar.

Gloria J. Leckie och John E. Buschman (2007) påvisar i *The library as place* att det finns ett stort antal sätt att analysera och teoretisera begreppen *space* och *place*. Då det inte är uppsatsens föremål att ta vid i denna diskussion går jag ej djupare i begreppen.

2.2 Social hållbarhet och biblioteksrummet

Hanna Carlsson (2013) pekar på att diskussionen om tredje platsen och mötesplatser i samhället finns inom biblioteksvetenskapen men också samtidigt i studier om urban utveckling. Här menar man att mötesplatser är viktiga för att staden ska upplevas som levande och attraktiv för både människor och företag (Carlsson 2013, Oldenburg 1997). Sociologen Eric Klinenberg (2018) understryker också vikten av social infrastruktur i samhället då författaren menar att det underbygger människors relationer. För att överleva i kriser men också i vardagen, kan dessa relationer vara livsavgörande. Klinenberg har undersökt hur människor överlever i till exempel naturkatastrofer, krig och terrorattacker. Författaren understryker att mjuka och sociala infrastrukturer är platser som inbjuder till mellanmänniska möten som till exempel bibliotek, café, gathörnet, lekplatsen eller parken. Klinenberg kommer fram till att sociala infrastrukturer är avgörande i ett samhälle och för människors välbefinnande eftersom vardagliga lokala möten "are the building blocks of all public life" (Klinenberg 2018, s. 5). Författaren menar att när sociala infrastrukturer är solida kan kontakt växa och bilda relationer mellan människor. Därför skyddar en bra social infrastruktur också demokratin (2018).

På grund av folkbibliotekets sociala betydelse menar Carlsson (2013) har folkbiblioteket fått en mer framträdande roll i stadsplanering, folkbiblioteket är en demokratisk mötesplats men också ett kulturhus och allaktivitetshus som bidrar positivt till alla områden inom samhället, även de ekonomiska. "Den vidgade synen på mötesplatsen kan således förstås i relation till denna förändrade förståelse av stadens roll och positionering" (2013, s. 52), menar Carlsson. Författaren har studerat Malmö stadsbibliotek och menar att när staden förändras så ändras också folkbibliotekets värde och roll i staden. I strategin för Malmö stadsbibliotek under förändringsarbetet framträder tanken om biblioteket som mötesplats för främjandet av demokrati och informella platser för möten som hjälper till "att ena människor och grannskap" (2013, s. 69).

Om kulturens plats i stadsrummet som brobyggare med lugnande effekt skriver Cecilia Brisander (2017), författaren menar dock att det 2016 när hon skrev rapporten *Bibliotek i samspel med lokalsamhället* inte fanns någon allmänt vedertagen definition av begreppet social hållbarhet, där biblioteket som mötesplats eventuellt skulle kunna falla in under. Brisander tar upp att bibliotek bör arbeta utifrån sin egen kontext och att alla bibliotek därför har olika möjligheter och brottas med olika problem. När det kommer till lokala bibliotek är det av stor vikt att biblioteket känner sin omgivning och sina användare för att kunna arbeta utifrån platsen och användarnas behov där. Utifrån detta kan biblioteket hitta och skapa sin identitet och sina olika roller. Brisander menar vidare att mötesplatsen och offentliga rum i lokalsamhället är de platser där värden kan växa i människors liv men tar också upp kritik som framkommit mot att framhäva det offentliga rummet. Problem som kan uppstå är att vissa individer eller grupper kan uppta platser medan andra användare på bekostnad av detta inte får rum.

Lisa Engström (2019) har studerat hur användningen ser ut under meröppet på folkbibliotek i Sverige och Danmark. Författaren menar att det behövs fortsatt forskning kring "bibliotekets roll att främja social hållbarhet" (2019, s. 188) samt undersökande kring hur trygghet skapas i rummet. Engström menar att det finns en föreställning om hur biblioteket är en demokratisk plats som främjar sammanhållning i ett samhälle. Föreställningen förutsätter att biblioteksrummet är en trygg plats där användare kan känna tillit till varandra samt till själva biblioteket. Engström menar att användarna har olika upplevelse av vad trygghet är. En vakt på plats skulle till exempel göra någon trygg men en annan mer otrygg. I min studie ser jag på vad som sker i rummet och genom detta berör jag delvis frågan om biblioteksrummet kan verka vara en trygg plats.

2.3 Aktiviteten i det fysiska biblioteksrummet

Henrik Jochumsen, Casper Hvenegaard Rasmussen och Dorte Skot-Hansen (2012) påvisar i artikeln *The four spaces – a new model for the public library* att det under 1990-talet fanns en oro att det fysiska biblioteket skulle försvinna ut i "cyberspace" och att "the librarian" skulle ersättas av "the cybrarian" (2012, s. 587). Så blev det inte. Många saker kan skötas från hemmet men samtidigt menar författarna att vi befinner oss i en renässans för det fysiska biblioteket. Inget indikerar på att människor slutat använda biblioteken utan man använder dem på nya sätt. Författarna menar att internetbaserade plattformar inte kolliderar med det

fysiska rummet utan att de förändras med varandra. Studier visar att de flesta som besöker biblioteket fysiskt idag lämnar det utan att faktiskt låna något. Det har gått en tid sedan 2012. Hur ser det ut idag, åtta år senare? Använder människor det fysiska rummet och hur gör man det?

Som nämndes inledningsvis i problemformuleringen skriver Audunsson (2004) om den tredje platsen som en lågintensiv plats. En lågintensiv mötesplats är den plats där du kan komma att utsättas för andra människors värderingar och intressen som kanske skiljer sig från dina egna. Detta till skillnad från en högintensiv mötesplats som är den plats där människan har sin primära fokus, exempelvis arbetet. Det att mötas på lågintensiva platser kan leda till att empati utvecklas. Detta i sin tur menar, Audunsson, underbygger demokratin (2004).

Aabö och Audunson (2012) utvecklar liknande tankar i artikeln *Use of library space and the library as place*. Författarna lägger fokus på rummets användare och aktiviteter i rummet istället för på själva rummet och kommer fram till att hög- och lågintensiva aktiviteter egentligen kan förekomma samtidigt i rummet. Författarna tycker att det är positivt att användarna på bibliotek blir exponerade "to the plurality of the community and learn about otherness" (2012, s. 138). Det att människor inte är sina yrken, eller icke-yrken utan bara är biblioteksanvändare bidrar till social inkludering menar författarna. Även om biblioteket kan ses som en tredje plats menar författarna att många använder biblioteket som en förlängning till andra platsen [second place], alltså jobb eller skola. Andra användare förlänger första platsen [first place] det vill säga hemmet med böcker om läxhjälp eller när hela familjen kommer för att uppleva något tillsammans. Aabö och Audunson menar därför att tredje platsen, så som Oldenburg (1997) beskriver den med neutralitet och samtal och möten, mer uppstår när det arrangeras saker på biblioteket så som språkcafé, babycafé och så vidare.

Vidare beskriver Aabö och Audunson (2012) hur människor använder sitt bibliotek och hur biblioteket fungerar som mötesplats. Författarna tar här upp The PLACE project där tre byar i Norge undersöktes. Man fann sex olika kategorier av mötesplatser: bibliotek som bytorget där man av slump stöter in i grannen, biblioteket som third place där man exponeras för olikheter, biblioteket som publik sfär där människor lever ut sin roll som innevånare/medborgare, biblioteket som plats för gemensamma aktiviteter med familj och vänner, biblioteket som en "meta-meetingplace" en kanal för att identifiera andra sociala arenor och organisationer i samhället, och sist biblioteket som en virtuell mötesplats. Författarna anser att det fortsatt behövs mötesplatser över kulturella, etniska, generationella och sociala linjer, i ett komplext multikulturellt samhälle där nästan allt efterfrågas på nätet. Författarna menar vidare att det är viktigt att se på hur bibliotekets rum och service används eftersom det fortsatt saknas forskning här, vilket är en uppgift jag ta mig an i uppsatsen.

Under 2013 gjorde Malin Ögland (2014) en kartläggning av 17 olika bibliotek i 16 olika kommuner i Sverige över hur biblioteken användes och vem som använde dem. Olika stora bibliotek valdes ut. Man observerade med hjälp av en svepmetod kallad Tverrgående Trafikktelling (TTT) som använts och utvecklats i Norge. Jag kommer gå närmre in på svep som metod längre fram i metodavsnittet.

Ögland (2014) kommer bland annat fram till att: "Bibliotekens roll som en plats för lågintensiva möten är tydlig i studien och visar också att det finns potential att utveckla rummet så att möten uppstår. Möten som stimulerar känslan av deltagande och kunskapsutveckling - kanske till och med innovation?" (2014, s. 52). 60% av de observerade var vuxna, 12,5% barn, 11, 5% ungdomar och 16% äldre. Betyder detta att det är de vuxnas rum, frågar Ögland sig. Det är en intressant fråga som jag tar med mig i min studie. Ögland (2014) såg också att det i hennes studie enbart var 31% män som använde rummen, exempelvis genom att läsa. Ögland menar att männen är en grupp som sällan syns i annan biblioteks- och kulturstatistik där man vet att kvinnor lånar böcker och går på evenemang. I denna studie blev det synligt att män använde rummet. Att vara i rummet på de vanliga öppettiderna, ej meröppet, kräver inte lånekort därför finns en risk att aktiviteter i rummet bli osynliga eftersom de inte registreras (2014). Detta är en bidragande faktor till att jag vill observera rummets aktivitet och komplettera forskning som redan existerar.

Billy Ehn och Orvar Löfgren (2012) menar att etnologer är särskilt inriktade på vad människor gör och känner, men också på hur den omgivande miljön och de fysiska tingena är medaktörer i deras aktivitet. Detta understryker för mig vikten att se på rummet som sådant, möblering och var saker är placerade. Ehn och Löfgren (2012) menar att etnografiska observationer av detta styrs av ett kulturellt perspektiv. "Det innebär att se vardagens små händelser som betydelseladdade och utgå ifrån att de har något att säga om större samhällsfrågor" (2012, s. 61).

2.4 Det lokala biblioteket

Aabö och Audunson (2012) kommer i sin studie fram till att folkbibliotek bidrar till sin lokala miljö genom att uppmuntra till fantasi, kreativitet och personlig utveckling. Samtidigt också genom att stärka den lokala kulturen och identiteten, sammanhållning och möjliggörare. Författarna ser precis som Ögland (2014) ovan att det finns skillnad på män och kvinnor i rummet. Män och nyanlända använder rummet mer och därmed är "osynliga" i statistiken. Fler kvinnor än män har däremot lånekort samt går på upplevelser i biblioteksrummet. Det är mycket komplext finner författarna; på vilka sätt besökarna använder biblioteket. Detta eftersom användare rör sig lätt och smidigt mellan hög- och lågintensiva aktiviteter och flyter mellan sfärer och sina olika roller i rummet.

Ulla Forsén (Atlestam & Forsén, 2010) skriver att "alla trösklar måste bort" (2010, s.159) och att lokal förankring av biblioteket är ett måste för att detta ska ske. Forsén anser att det är en svår sak att inte bara vara en tillflyktsort utan också en lockande portal till resten av samhället. Biblioteket måste arbeta hårt i den lokala miljön och inte bara spegla det globala eller lokala. Brisander (2017) skriver i en rapport om bibliotekets samarbete med lokalsamhället. Här tar författaren upp begreppet "community librarianship" det vill säga lokalt biblioteksarbete" (2017, s. 6) detta betyder att de lokala biblioteken anpassar sig efter det lokala samhället där användare bor och arbetar och att det kan skapa en social samhörighetskänsla. Brisander skriver att "Bibliotek är öppna rum i samhället för lärande och läsförmedling, som kulturhus och mötesplats. Bibliotek är demokrati" (2017, s. 6). Brisander visar på flera framgångsfaktorer för lokala bibliotek. Gemensamt för dem är att små lokala bibliotek måste anpassa sig och

skapa en identitet utefter det komplexa och specifika lokalsamhällets behov, därför finns ingen gemensam mall för alla små bibliotek. Biblioteket och bibliotekarierna behöver lära känna sina användare och det lokala samhället för att klara sig. Om bibliotekarieprofessionen i ett demokratibyggnad folkbibliotek skriver Hanna Carlsson och Johanna Rivano Eckerdahl (2018) ”Vi vill betona att det är genom bibliotekariers yrkeskunnsande som förmedling av kunskap, kultur och information som folkbiblioteket ges möjlighet att bidra till det demokratiska samhället” (2018, s. 192). För att demokratiuppdraget ska uppfyllas är det av största vikt att bibliotekarien finns med.

2.5 Sammanfattning av tidigare forskning

Ovan nämnda forskare beskriver ett komplext rum med många lager. Biblioteket är en icke-kommersiell tredje plats men kanske också en förlängning av första och andra platsen. Rummet kan vara med och bygga empati och därmed mjuk eller social infrastruktur som kan verka för ett demokratiskt samhälle och överlevnad vid kriser. Det kan vara ett lågintensivt rum, men det skulle också kunna vara så att flera olika hög- eller lågintensiva aktiviteter föregår i rummet samtidigt. Det lokala samhället behöver dessa rum för att bygga på den lokala sammanhållningen och människors utveckling. Dessutom krävs det en bibliotekaries kunskap och intresse för att kunna hålla ett lokalbibliotek flytande och intressant för användarna.

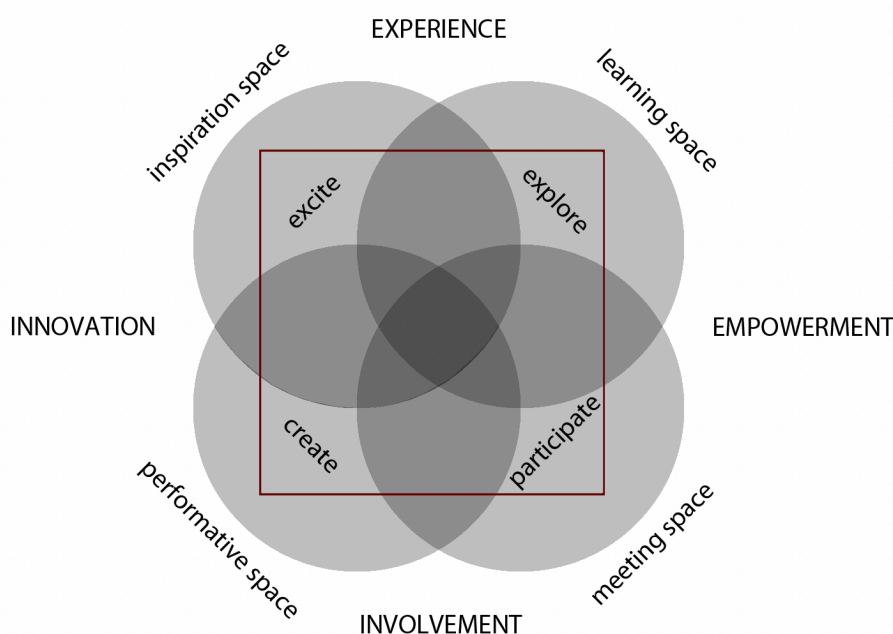
3. Teoretiskt ramverk; Fyrrummodellen

Här följer en beskrivning av det teoretiska ramverk; *fyrrummodellen* (Jochumsen, Hvenegaard Rasmussen & Skot-Hansen 2012), som används i uppsatsen.

Biblioteket som tredje plats; en neutral mötesplats var en av tre trender som författarna Henrik Jochumsen, Casper Hvenegaard Rasmussen (2009) uppmärksammade kring biblioteket i sin studie. De fann också att biblioteket kunde verka som landmärke eller ”placemaker”, dessa kan användas i planering av städer för att skapa rum i staden. Den tredje typen författarna nämner är biblioteket som upplevelse- och lärandeplats. Författarna utvecklar sedan dessa tankar ytterligare tillsammans med Dorte Skot-Hansen (2012) och skapar här modellen The four spaces. Jag översätter den till fyrrummodellen och nedan kommer en fördjupning i denna modell då den är viktig igenom studien speciellt i analysen av det empiriska materialet.

Jochumsen, Hvenegaard Rasmussen och Skot- Hansen (2012) skapade modellen med tanken på att folkbibliotek skulle kunna ha nytta av den bland annat vid designande och byggande av nya bibliotek. Modellen är också tänkt att kunna ge stöd vid omstrukturerande eller utvecklande arbete på bibliotek. Även i samhällsdebatten är författarnas önskan att den ska kunna ge ramar i diskussionen om bibliotekets överordnade roll.

Illustration skapad efter Jochumsen, Hvenegaard Rasmusen & Skot-Hansens modell (2012)

Som kan ses i modellen ovan utgår fyrrummodellen från fyra övergripande samhälleliga mål; *upplevelse, möjliggörande, engagemang* och *innovation*

[experience, empowerment, involvement, innovation] för folkbiblioteken. Vidare består modellen av fyra olika rum; *lärandorum*, *mötesrum*, *aktivitetsrum* och *inspirationsrum* [learning space, meeting space, performative space, inspiration space] som vart och ett relaterar till det som biblioteket kan innehålla.

I modellen, menar författarna, är de första två målen lodrätt sett, *upplevelse* och *engagemang* förknippade med den enskilda individens utveckling i livet. Författarna pekar på dessa mål och att det i dagens komplexa samhälle är av stor vikt för samhällsmedborgare och därmed biblioteksanvändare att finna mening i sitt liv och att kunna skapa sin egen identitet, det vill säga känna sig själv. Vågrätt sett finns de andra två övergripande målen; *möjliggörande* och *innovation*. Dessa är mer tänkta att stötta inte den enskilda individen utan större samhälleliga mål. Målet möjliggörande [empowerment] vill enligt författarna stödja en utveckling av starka samhällsmedborgare som har förmågan att tänka och klara sig själv. Det andra målet innovation, vill lägga grund för att tänka nytt, vara kreativ på olika sätt samt finna nya lösningar på samhällsproblem. De två sistnämnda målen menar författarna ”are vital if we as nations are to survive in global competition” (2012, s.589). Jochumsen, Hvenegaard Rasmussen och Skot-Hansen föreslår med modellen att bibliotek ska förse oss med material och plats till skapande verksamhet. Detta eftersom de anser att kreativitet och innovation behövs för att vi i framtiden rent faktiskt också behöver ”something to live for (2012, s.589). Med modellen vill författarna visa på att det på ett bibliotek bör finnas och erbjudas möjlighet till de fyra målen; att uppleva, upptäcka, möjliggörande, väcka engagemang och vara kreativ.

Författarna slår fast att modellen inte bara ska finnas till för att analysera och fundera över biblioteket utan att modellen ”also contains a vision for the library” (2012, s.590) i form av fyra rumsligheter. Rummen som är; inspirationsrummet, lärandorummet, mötesplatsen och rummet för aktiviteter och uttryck, vill författarna ska ses som möjligheter som går in i varandra snarare än fyrkantiga boxar. Nedan följer en presentation av rummen.

Inspirationsrummet

Rummet är enligt Jochumsen, Hvenegaard Rasmussen och Skot-Hansen (2012) tänkt för ”meningsfulla upplevelser” (2012, s.590). Detta menar författarna är erfarenheter som i grunden förändrar oss och/eller förändrar vår uppfattning om livet eller det runt omkring oss. Författarna menar att detta rum ska kunna få användaren att vilja röra sig utanför sin trygghetszon. Därför måste inspirationsrummet också vara öppna upp för det som är ”irrational, emotional and chaotic” (2012, s.590). Författarna påvisar kopplingen mellan biblioteksrummet och ett samhälle som allt mer går mot att vara upplevelsebaserat. Biblioteket har enligt författarna alltid varit en källa till inspiration. I dagens samhälle måste vi dock tänka om i högre grad eftersom upplevelsebaserad aktivitet är en större del av människors liv både i den egna utvecklingen men också i intagandet av kultur. Författarna tar bland andra upp Malmö stadsbibliotek som exempel eftersom de menar att detta bibliotek gick från att vara ett så kallat traditionellt bibliotek till ett nytt upplevelsebaserat; ”The Darling Library in the World – your life, your dreams, your library” (2012, s. 591). Författarna liknar det nya biblioteket vid en ”overall strategy in which the library seeks to increase the number of users” (2012, s. 591). Detta genomfördes

genom att förändra hela biblioteket och platsen med en ny och öppnare design med fönster, ljus och öppna rum. Samt genom att arbeta på att utveckla tillgängligheten och här öka antalet aktiviteter och upplevelser.

Lärande rummet

Jochumsen, Hvenegaard Rasmussen och Skot-Hansen (2012) menar vidare att biblioteket bör innefatta lärande rummet som ska stötta målen upplevelse och möjliggörande hos användarna. Här menar författarna att individer i alla åldrar ska få möjlighet att upptäcka och utforska världen. Genom fri tillgång till information och därmed också kunskap ska alla innevånare kunna bygga och utveckla sin egen personliga kompetens och därför öka sina möjligheter som människor, i livet och i världen. Lärandet kan enligt författarna ske på många olika sätt i olika aktiviteter. Författarna poängterar att bibliotekets styrka ligger i att lärandeprocessen ses som en dialog där användaren tar utgångspunkt i vilken sorts information hen behöver och efterfrågar den. Författarna anser även att det är en styrka att lärandet sker på den informella plats som biblioteket faktiskt är. Exempel på aktiviteter i lärorummet är språk- och babycafé, kreativa workshops och digitala samt tekniska lärorum.

Mötesrummet

I mötesrummet är tanken att stötta målen möjliggörande och engagemang. Jochumsen, Hvenegaard Rasmussen och Skot-Hansen (2012) tänker sig öppen publik plats och en plats mellan arbetet och hemmet. Platsen är bland annat tänkt för att främja publik social avslappning. Denna beskrivning sammanfaller med Oldenburgs (1997) tredje plats samt Audunsons (2004) lågintensiva mötesplats som nämns i tidigare forskning i kapitel två.

Jochumsen, Hvenegaard Rasmussen och Skot-Hansen (2012) menar här i likhet med ovanstående författare att det är viktigt i ett komplext och mångkulturellt samhälle att ha offentliga platser där vi kan stöta på människor med andra intressen och agendor. Författarna vill se dessa möjliga möten som möjligheter till att utmana användarna genom diskussion och debatt utanför sina andra högintensiva platser. Mötesplatsen är en ram för oplanerade möten med till exempel både små och stora platser samt ytor. Café och tidningshörna, alla är potentiella mötesplatser. Även internetbaserade plattformar i bibliotekets regi som till exempel sociala medier räknas in här.

Aktivitetsrummet

Författarna menar att aktivitetsrummet finns för att stötta samhällsmålen engagemang och innovation. Här ska användarna kunna inspireras genom interaktion med andra. Författarna menar att inspirationen tillsammans med andra kan leda till vidare skapande och kreativitet. Genom att tillgängliggöra verktyg som stöttar kreativiteten skapas aktivitetsrummet. Erbjudande bör finnas i form av workshops och kreativa aktiviteter, och slutligen dessutom plattformar för uttryck som scener för konserter och utställningsväggar med mera. På Malmö stadsbibliotek finns medialab som ytterligare ett exempel. Pysselhörnor och skrivarkonferens är exempel på andra aktiviteter som kan passa här.

Jochumsen, Hvenegaard Rasmussen och Skot- Hansen (2012) ställer sig frågande till om ett litet bibliotek kan spegla sig i fyrarumsmodellens fyra rum. De menar att det kan vara orealistiskt och överambitiöst med tanke på resurser och storlek.

I mitt tycke finns det inte möjlighet att värja sig från modellen som numera genomsyra de flesta, om inte alla, bibliotek i Skandinavien. Användaren är väl medveten om vad som kan finnas på ett bibliotek och förväntar sig ett stort utbud även om det är ett litet bibliotek, däremot har användaren eventuellt förståelse för om det inte finns lika mycket utbud som på ett stort bibliotek. Författarna bekräftar att modellen blivit ”adopted so quickly and widely among Nordic libraries” (2012, s. 596) och ställer sig också frågande och kritiska till detta. Författarna menar att det kan finnas risk att de ger homogena bibliotek och att modellen inte bidrar till kreativitet utan snarare sätter gränser för att tänka utanför boxen. Detta till trots är modellen tänkt att vara underlag och väcka eller inspirera till så olika och mångfaldiga diskussioner om bibliotek som är möjligt. Fyrarumsmodellen ramar in och genomsyrar analysen i denna studie, och har också funnits med under observationerna.

4. Metod

I följande kapitel presenteras först vilka metodval som gjorts och varför. Vidare går texten in djupare på etnografiska observationer och observatörens roll, samt svepmetoden. Därefter redovisas hur urval och genomförande gått till. I slutet kommer en diskussion om etiska aspekter samt vilken analysmetod som använts.

4.1 Metodval

Göran Ahrne och Peter Svensson (2011) menar att en kvalitativ ansats kan lämpa sig bättre inom samhällsvetenskapen än en kvantitativ. Även om kvantitativa metoder kan vara bra för att få en överblick över ett område kan kvalitativa metoder hjälpa till att få tag i mer nyanser. Detta genom att sätta in värderingar samt normer i en kontext på ett annat sätt än vad som blir möjligt i kvantitativ forskning. För att närma mig det fysiska rummet och aktiviteterna i detsamma, använde jag mig av etnografiska observationer. Intervjuer hade varit intressanta att komplettera med eftersom studien antagligen gått ännu djupare men jag valde två metoder framför tre då jag ansåg att det krävdes mer tid och plats om studien skulle ha tre metoder. Lars Kajser och Magnus Öhlander (2014, s. 114) menar att observation gör det möjligt att fånga både det unika och det som är återkommande. Författarna pekar på att människor inte alltid vet hur de agerar eller utför handlingar med kroppen och att man därför i observationer kan få syn på sådant som användare inte skulle berätta i en intervju på grund av att det är allt för uppenbart för dem (2014). Under observationerna har jag dock varit öppen för om samtal skulle uppstå.

Som stöd till de etnografiska observationerna användes ett svepsprotokoll [bilaga 3]. Att göra svep hjälpte dels till att under observationerna hålla fokus mot studien och dels att efteråt se vilka aktiviteter som föregick och vilka som inte existerade under de tillfällen då svep genomfördes. I inledningen nämner jag Ögland (2014) som använt sig av svep som metod. Under 2013 gjordes en kartläggning av 17 olika bibliotek i 16 olika kommuner i Sverige, detta för att se hur biblioteken användes och vem som använde dem. Olika stora bibliotek valdes ut. Observationerna gjordes med hjälp av en svepmetod kallad Tverrgående Trafikktelling (TTT) som använts och utvecklats i Norge. Ögland kallar svep för ögonblicksbilder som lagts på varandra och menar att den empirin som framkommit genom dessa ögonblicksbilder är underlag för studien. Vid bestämda tidpunkter har observatören gått runt i biblioteket och registrerat varje besökare i ett observationsprotokoll. I protokollet för observatörerna in ungefärlig ålder och kön samt vad besökaren gör precis då. Metoden kan användas av biblioteket själv när en snabb överblick behövs över just vem som använder och vad som används i rummet.

Även Lisa M. Given och Gloria J. Leckie (2003) har gjort observationer av människors sociala mönster med hjälp av "seated sweeps method" (2003, s. 365). Jag har inspirerats av Johanna Rivano Eckerdahl och Hanna Carlsson (2018) som också de använt sig av svep men då tillsammans med etnografiska observationer.

Detta i en studie av hur styrdokument vid bibliotek används i vardagen. Författarna menar att dessa två metoder kompletterar varandra väl. Ögland (2014) slår fast att metoden TTT fungerar bra för att få en första bild av läget och tillsammans med öppna observationer ämnade jag gå djupare. Tillskillnad från Öglands studie fokuserade jag på endast stadsdelsbibliotek, alltså mindre bibliotek. Jag utökade TTT metoden till svep där jag istället för att registrera endast en aktivitet per person följde varje person som befann sig i rummet under de 15 minuter svepet varade. Därför kunde jag ofta registrera flera aktiviteter på samma person. Främst låg fokus på de öppna etnografiska observationerna som jag beskriver närmre nedan. Dessa båda metoder ligger till grund för resultatet och analysen i denna studie.

4.2 Etnografiska observationer och skuggning

Etnografi definierar Billy Ehn och Orvar Löfgren (2012) som “ett antal kvalitativa metoder för att samla in material om det dagliga livet i olika miljöer och beskriva det på ett konkret och närgånget sätt” (2012, s. 7). Författarna visar på att klassiska etnografiska metoder som deltagarobservation samt samtalsintervjuer utvecklades inom socialantropologin under början av 1900-talet. Dessa metoder togs sedan upp av etnologer och kultur- och samhällsforskare för studier av det egna samhället. Philip Lalander (2018) visar att det finns många olika sätt att studera människors liv och tankar om just livet. Ett bra exempel är som ovan nämnt intervjuer. Författaren anser dock att observatören med etnografiska glasögon kan beskrivas som någon som tagit på sig en annan människans skor. På detta sätt försöker en observatör komma närmare andra individers perspektiv. Lalander uttrycker det som att vara ute i fält kan hjälpa forskaren att “låta den förståelse som man tar del av influera den fortsatta forskningen” (2018, s. 83). Arvaston och Ehn (2009) skriver om hur vardagliga ting kan vara svåra att se eller ta till sig ”på grund av kulturellt betingade sätt att uppfatta världen” (2009, ss. 177-178). Författarna anser att det därför finns möjlighet att genom observation skjuta på existerande perspektiv. Observationer kan därmed leda till att vi får syn på nya världar (2009).

Barbara Czarniawska (2007, 2014) anser dock att traditionell observation, sprungen ur antropologin, inte räcker numera. Observation traditionellt sett kunde innebära att en person satt still i ett rum och observerade en organisation. Idag är det inte säkert att människorna i rummet är på plats eftersom de kan var på många andra ställen samtidigt via digitala nätverk till exempel (2007, s. 16). Skuggning är därför en observationsmetod att föredra som kan förklaras som observation eller fältarbete i rörelse (2007, 2014). I ett komplext modernt samhälle med många lager, menar författaren att skuggning som teknik kan vara till hjälp vid studier av rörliga människor. Czarniawska (2007) menar att skuggning funnits länge men haft andra namn beroende på vem som observerat. Författaren finner det troligt att det kan ha varit detsamma som till exempel strukturerad observation i vissa fall. Definitionen på strukturerad observation är enligt författaren när observatören följer “utvalda människor under en viss tid i vardagliga sysslor” (2014, s. 66).

4.3 Observatörens roll

Världen ses inte på samma sätt av aktör och observatör. Czarniawska (2007) anser att när vi agerar i en värld kan vi endast se alternativ om och när vi tar ett steg tillbaka. Detta kan ske i reflektion eller när vi inte är aktiva. Den som observerar kan däremot utifrån både se alternativ och samtidigt skilja mellan dem menar författaren.

Jag är själv en aktiv biblioteksanvändare, jag är också student i biblioteks- och informationsvetenskap och på väg ut i ett förmodat biblioteksyrke. I denna studie tar jag ett steg ut ur gruppen och iakttar utifrån. Jag är också bland annat en vit kvinna, medelklass och mamma. Detta bör jag som observatör enligt Kaijser och Öhlander (2014) vara väl medveten om. Författarna finner det nämligen högst troligt att observatörens ålder, kön, klass och ursprung kan påverka vad som händer i rummet. Den som observerar kommer med en "formad blick" (2014, s.131) och kan aldrig helt komma ifrån sin kontext. Författarna anser att vi istället bör lära oss vad som formar observatörens blick och ta hänsyn till detta under observation samt i analys av observationsmaterial. Ett exempel på detta är att jag på grund av erfarenhet av arbete med barn och unga samt pedagogik eventuellt såg mer av barnens aktiviteter än vad någon annan med andra erfarenheter skulle göra.

Att observera är i viss mån en kroppslig upplevelse. Lars Kaijser och Magnus Öhlander (2014) säger att kroppen och den som observerar är redskap i metoden observation. Det krävs därför mycket övning och medvetenhet kring metoden för att metoden ska fungera bra. Författarna anser att observationer i fält bör involvera alla sinnen vi har, till och med känslan. Känslan en observatör får när hen ankommer ett rum kan nämligen vara viktig att lägga märke till, den kan leda till idéer om mer konkreta företeelser att ta i beaktning. På grund av detta pekar författarna på att en av riskerna kan vara att den som observerar låter sig styras av fascination. Målet måste därför vara att observera relevanta situationer, platser och människor som ingår i just den studie man genomför. Med tanke på det tidigare nämnda, att jag har ett intresse för barn skulle risken kunna vara att jag till exempel inte redovisar en likvärdig observation angående äldre personer. Till min hjälp hade jag därför svepsprotokollen för att hålla fokus på likvärdiga observationer.

Kaijser och Öhlander (2014) understryker att det inte går att observera vad en annan människa tänker eller känner. Inte heller går det att se vilka motiv en människa har bakom sina handlingar men däremot menar författarna att observatören kan ana detta. Därför får observatören lov att göra antaganden om vad till exempel vissa ansiktsuttryck, gester eller kroppshållningar kan innebära. När jag senare i processen läste mina fältanteckningar kunde jag se exempel på detta när jag inte skrivit ner vilka ansiktsuttryck de personer jag observerade hade. Dessa scener eller ögonblick kunde för en utomstående ha tolkats som hånande eller hotande när de i själva verket kanske var skämt och skoj mellan bibliotekarien och en användare. Kaijser och Öhlander (2014) anser att en grundläggande princip inom metoden är att det som av flera personer kan uppfattas på liknande sätt kan räknas som trovärdigt material. Människor är olika som personer och sånt som jag i observationerna tyckte var lite störande, till exempel ljud, behöver inte vara störande för andra. Kaijser och Öhlander (2014)

menar att det är viktigt att ta med uppgifter som dessa, att fundera över vad jag som observatör tagit bort eller tagit med och varför?

I observationer anser Lalander (2018) att det är av största vikt "att arbeta med de egna fördomarna" (2018, s. 86). Detta eftersom vi som människor har invanda tankegångar och stereotype som spelar i det omedvetna. Vid deltagande observation behöver man bli varse den egna personen och de olika roller man har i rummet samt kompositionen av människor (2018). Den som observerar är inte neutral och är i allra högsta grad deltagande och skapar relationer och deltar i aktivitet. Bland annat genom tankar och upplevelser om platsen och rummet som kommer inifrån den som observerar. Alltså tolkar den som observerar utifrån sina egna perspektiv och sin egen kontext samt påverkar med sin existens i rummet. Jag hade i inledningsfasen en föreställning om att jag skulle hålla mig för mig själv men blev ganska snabbt varse att jag inte bara skulle smälta in som en annan användare. Andra dagen jag observerade på *Bibliotek 1* gick ett par killar in i rummet för tonårsböcker. Vid tidpunkten var jag ensam i det stora rummet då bibliotekarierna tillfälligt var i personalrummet. När en av killarna kom ut igen med en bok i handen tog han genast ögonkontakt och frågade om jag jobbade där. Under följande dag kom en ung kvinna in och stod vid disken och väntade, samma situation uppstod eftersom personalen vid tillfället befann sig i rummet bredvid. Kvinnan hade hörlurar, vände sig om och tittade på mig ett par gånger. Jag antog av kroppsspråket att hon var lite obekvämt. Under några sekunder hann jag fundera över hur jag såg ut, en kopp vid bordet, ingen jacka. Det gick upp för mig att jag kanske såg ut som en del av personalen, hur skulle jag då agera? Fick jag blanda mig i fast jag var där för att observera? Snabbt lämnade jag min post och hämtade en i personalen. I dessa exempel hade jag ganska svårt för min roll. Var jag en del av personalen eller inte? Jag funderade mycket över om min roll på något sätt gjorde dessa användare otrygga eller nervösa. Under resterande observationer insåg jag att det förelåg en risk med observationerna, att dessa och jag skulle påverka användarna. Därför förhöll jag mig genom att inte interagera med användare. Jag var fortsatt öppen för samtal men höll inte ögonkontakt så länge till exempel. I efterhand hade jag önskat att jag ändå varit mer öppen för kontakt och antar att detta är del av det som nämns om observationer; att det krävs övning och medvetenhet. Balans mellan dessa motpoler, interagera men inte för mycket. Lalander (2018) anser att det är härifrån inifrånperspektivet växer, i och med samspelet. Lalander påpekar också att forskaren inte kan vara någon "stälman som går in i ett socialt sammanhang utan att känna något" (2018, s. 86).

Detta kännande påverkar menar jag hur observatören ställer frågor, vilka frågor som ställs, vilka bibliotek (i detta fall) som kontaktas och så vidare. Även hur jag placerar mig i rummet och hur jag rör mig i rummet, påverkade uppenbart observationen. Det överraskade mig i fält att jag lärde mig mycket om bibliotekets rum och bibliotekariens arbete men också överhuvudtaget om mänskligt beteende på offentlig plats. Detta bara genom att titta, lyssna uppleva. Det är spännande att bara genom mina sinnen kan jag göra och gör jag antaganden och drar slutsatser. Jag hade en föreställning om att jag var en van biblioteksbesökare och därför visste en del om hur det går till men under observationerna blev jag varse hur mycket som faktiskt försiggår i rummet, hur många olika aktiviteter som användarna faktiskt tar del av under både korta och långa stunder och att det är

spritt skilda åldrar. Jag blev också varse hur mycket jag i och med detta kunde påverka studien, nedan presenteras lite av mina erfarenheter.

4.4 Urval och presentation av Biblioteken

Jag valde ut två stadsdelsbibliotek i Skåne som var tillsynes jämnstora till ytan och som båda låg i utkanten av en stad. De låg också båda i eller i närheten av ett bostadsområde med höghus och radhus. Båda biblioteken är integrerade folk- och skolbibliotek. Detta betyder att skolbibliotek och folkbibliotek i detta område samverkar, de har gemensam lokal, gemensamma resurser och välkomnar användare från både allmänhet samt skolan. Skolbibliotekarien är anställd av skolan men verkar i folkbiblioteksrummet vissa tider under skoldagen. En bidragande faktor till valet av bibliotek var att jag tidigare besökt båda biblioteken och kände till några i personalen. Urvalet skedde också med tanke på terminen och uppsatsen längd.

Att biblioteken var två till antal gav möjlighet att jämföra dem enligt kontrasteringstekniken som Ehn och Löfgren (2012) skriver om. Författarna menar att den kan användas som verktyg under observationerna; "För att undvika att ta för mycket för givet skiftar man utsiktsplats eller söker kontraster och jämförelsepunkter. Då framträder det som studeras i nytt ljus" (2012, s. 158). En öppning fanns för att kunna tillföra ytterligare ett bibliotek om tid och behov fanns i slutet. Dock blev det istället så att observationerna avslutades efter tre veckor på grund av Covid- 19.

De utvalda stadsdelsbiblioteken kontaktades via mail [Bilaga]. Detta skickades till de två verksamhetsledningarna på varje bibliotek. Mailen skickades vidare av dessa till ledningen som också gav sin tillåtelse tillsammans med verksamhetsledningarna. Båda biblioteken hade för avsikt att planera för omstruktureringar i biblioteksrummen genom projekt i *Stärkta Bibliotek* och hade därför stort intresse i resultatet av studien. Båda bibliotek ville gärna veta i ett senare skede vad jag kommit fram till. *Stärkta bibliotek* är ett tillfälligt statligt bidrag som delas ut under 2018-2020 för att öka utbud och främja tillgänglighet på bibliotek i hela landet (Kulturrådet 2020).

Vid ett tidigare försök (i en tidigare kurs) av observation upplevde jag två timmar som en gräns att observera i sträck. Detta för att kunna hålla fokus och observera på ett adekvat sätt. Jag planerade och genomförde därför i de flesta fall ungefär två timmars observationer per dag, detta under tre veckor. I några fall stannade jag längre eller gick tidigare. Jag valde ut dessa timmar genom att försöka täcka alla öppettider med mina observationer slumpmässigt fördelade över veckan. Öppettiderna var vardagar på båda biblioteken inget av dem hade öppet på helgen. Hänsyn togs till mina privata tider något Kaijser och Öhlander (2014) tar upp när det gäller tidsaspekt på observation som heltids- eller deltidsobservation. Författarna menar att man under deltidsobservationer kan närvara på fältet under regelbundna men begränsade perioder på grund av praktiska och privata skäl.

4.4.1 Presentation och beskrivning av Bibliotek 1

Bibliotek 1 är beläget inne i en skolbyggnad som i sin tur ligger i ett bostadsområde. Biblioteket kan tyckas ligga lite avsides då det finns en stor väg utanför. På andra sidan vägen ligger ett centrum med torg där det finns restauranger, kyrka, mataffär, apotek, tandläkare och dylikt. Det stannar en buss ett par hundra meter ifrån biblioteket. Det finns också en bostadsparkering i anslutning. För att komma in i biblioteket behöver besökaren först gå genom en lång gång in till skolan sedan vidare in i ett trapphus där finns anslagstavlor samt böcker i en monter innan besökaren ska ta sig genom ytterligare en dörr.

Till vänster när man kommer in finns en liten hall med två toaletter, i hallen finns utlåningsmaskinen samt pockethylla. På väg in mot stora rummet finns reserverade böcker, ytterligare en anslagstavla och ett bord med lokal information. Rakt framför dörren en bit in i det stora rummet är disken placerad, häromkring kretsar mycket på *Bibliotek 1*. Till vänster när man kommer in finns ytterligare ett rum där endast tonårsböcker är placerade, här inne finns också ett par studie- eller spelbord samt en äggformad läsfätölj. Tidningarna är placerade vid fätöljer i mitten av stora rummet, i en vinkel längst bort från ingången, till höger finns bord att läsa eller arbeta vid med egen dator. Barnhörnan är mitt bakom disken.

4.4.2 Presentation och beskrivning av Bibliotek 2

Även *Bibliotek 2* ligger i eller väldigt nära bostadsområden. Det finns därför parkering i anslutning samt busshållplats nära. *Bibliotek 2* ligger väl synligt vid ett torg eller en slags passage bredvid en kyrka, många människor passerar förbi dagligen. Mycket nära finns ett köptorg med mataffärer, restaurang, apotek och blomsteraffär. Själva biblioteket är en så kallad mötesplats och huset delas av den lokala fritidsgården för ungdomar. Biblioteksdelen har stora glasväggar och det syns tydligt att det är ett bibliotek utifrån.

Bibliotek 2 är ett meröppet bibliotek tillskillnad från Bibliotek 1. Det betyder att låntagare kan välja att göra avtal med biblioteket som ger dem tillträde till biblioteket när personal inte är på plats. Med hjälp av kort och kod kan dessa låntagare komma in under större delen av dagen och kvällen. Besökare behöver passera två automatiska skjutdörrar innan de kommer in i själva biblioteksrummet. Till höger i rummet finns en trappa upp och en trappa ner. För denna del är det oftast ett gallernät som öppnas i bland då viss planerad del av bibliotekets verksamhet kan ske i ett mindre ”sagorum” som finns på ovanvåningen. Det är också på ovanvåningen som fritidsgården håller till eftermiddagar och kvällar. En trappa ner finns en gymnastiksal som är öppen ibland när fritidsgården är öppen. Ljudet från salen strömmar in i biblioteksrummet när denna dörr är öppen under fritidsverksamheten.

4.5 Genomförande och materialinsamling

Överenskommelsen och planen var att observationerna skulle vara ca 1,5 vecka på varje bibliotek, detta skulle pågå under ca tre veckor. Under den fjärde veckan planerades uppsamling på observationer eller tillfällen som eventuellt behövde tas igen på grund av sjukdom och liknande.

Jag upplevde ganska snabbt under första veckan på *Bibliotek 1* att jag såg liknande situationer och företeelser som återkom. Czarniawska (2007) skriver att det efterhand kan uppstå en slags förståelse för platsen eller människorna man observerar och en upplevelse att man fått eller hittat något. Denna förståelse kan kallas eller liknas vid mätnad. Efter drygt 1,5 vecka på samma bibliotek började jag kunna ana vad som skulle hända. Jag avläste detta som mätnaden ovan. När andra observationsomgången inleddes, nu på *Bibliotek 2*, fanns därav en viss oro att jag som observatör inte skulle gå in med samma uppmärksamhet. Det visade sig snabbt att *Bibliotek 2* var en helt annan plats. Rummet och platsen upplevdes större och mer öppen. Fler användare i rörelse och det nya rummet bjöd på nya eller liknande företeelser att observera. Jag hade en förhoppning att olikheter på de två biblioteken skulle hjälpa mig att se vad som var specifikt för varje bibliotek, detta enligt kontrasteringstekniken som nämns under metodval. Så upplevdes bytet av biblioteksrum, att se från en annan utkikspost stred mot den föregående mätnadskänslan.

Även att flytta runt i rummet hjälpte till att se nya vinklar och andra perspektiv. Detta skedde med jämna mellanrum i samspel med platsen och användarna som befann sig i rummet på båda biblioteken. Att "irra planlöst" (Ehn & Löfgren 2012, s. 158) men inte slumpmässigt används av många forskare inom kultur- och samhällsvetenskapen. Ehn och Löfgren anser att eftersom forskaren redan har en teoretisk och metodologisk grund kommer denne att vara förberedd på att lägga märke till vissa saker. Därför är det mer av vikt att reflektera kring "vilka mer systematiska överväganden som i själva verket formar det till synes planlösa letandet" (2012, s. 159). Det vill säga hur har forskaren valt, ratat, kombinerat eller spelat ut material. Systematiska övervägande kan ibland kan ha att göra med att kroppen faktiskt är observatörens redskap. En kropp kan sitta fokuserad under en stund men måste ofta sedan röra sig, ta luft eller se åt ett annat håll. Jag satt på offentlig plats och kunde ha blocket framme eller med mig hela tiden. På grund av detta kunde anteckningar föras kontinuerligt och ofta i samma stund som något skedde. Jag vandrade också planlöst i rummet för att få syn på platser jag inte kunde se från min utkikspost. Från början var jag öppen och skrev ner "allt jag såg", men hade svep till hjälp att zooma in på vissa företeelser. Mot slutet av observationerna i vecka 3 kände jag mätnad som i att jag visste vad som närmast skulle ske i rummet. På första biblioteket kunde jag lättare hänga med men på det andra biblioteket kom det fler personer eller hände mer saker samtidigt. På grund av sättet jag valde att anteckna togs ett snabbt beslut att på plats börja välja bort vissa företeelser på grund av att jag inte hann med att teckna ned allt.

Ganska exakt följdes planen med ca 1,5 vecka på vardera bibliotek, men innan den fjärde veckan beslutade jag mig för att avsluta observationerna på grund av utvecklingen av Covid-19. Observationerna upp till denna vecka skulle inte vara likvärdiga med det som nu hände på biblioteken resonerade jag. Därför lyckade jag inte ta igen förlorade pass som till exempel att observera kvällstid mellan klockan 17-19 en kväll i veckan på båda biblioteken. Detta ville jag egentligen ha med.

Kajiser och Öhlander (2014) nämner att "förstagångsobservationer kan se väldigt olika ut. Det krävs hög koncentration för att kunna minnas och nedteckna det man ser eller har sett. Därför kan den som är ovan eventuellt missa nyanser i socialt

samspel eller detaljer i den fysiska miljön. (2014). Vid svep upplevdes vid några tillfällen att jag inte hann med att anteckna annat som skedde samtidigt i rummet. Ibland gällde detta även vid själva svepet, framförallt om användare rörde sig snabbt samtidigt. Jag har tänkt att allt varit av intresse och därför antecknat allt jag kunnat, men under observation på det andra stadsdelsbiblioteket upptäckte jag att en man stod vid anslagstavlan och tittade, det påminde mig om att jag sett personer stå och läsa i och utanför det första biblioteket men att jag aldrig antecknat detta. Det gick mig förbi då det var andra saker som upptog mitt fokus just då.

Under de två timmarna av observation varje dag genomfördes också två svep på 15 minuter vardera. Här användes ett eget protokoll [Bilaga 3], inspirerat av Ögland (2014) samt (Given & Leckie, 2003). Ett svep genomfördes i början av varje observationspass och ett genomfördes i slutet av passet. På så sätt försökte jag täcka olika tider. Svepen som genomfördes var inspirerade efter metoden som Ögland (2014) använde och som förklaras under metodval. Dock följdes här varje person under hela kvarten. Varje person fick en siffra i protokollet istället för ett streck, för att lättare kunna följas under kvarten. Detta system innebar att det ibland kunde vara fler aktiviteter i protokollet än användare. Ca 100 personer på varje bibliotek har ingått i totalt 24 stycken svep. Jag upplever underlaget för tunt för att dra generella slutsatser och använder det endast därför som hjälp till fokus under observationerna samt för att förstärka vissa observationer där en tydlig likhet eller skillnad syns på svep.

4.6 Etiska frågor

Olsson Dahlqvist (2019) nämner etiska aspekter och menar att det öppna rummet på till exempel folkbibliotek kan upplevas komplicerat då det är ett offentligt rum där människor kommer och går. Å andra sidan menar författaren kan det också betyda att om man inte går i detalj på sin forskning behöver ingen komma i kläm eller bli utelämnad. Det kräver precis som Olsson Dahlqvist också nämner att man är tydlig med sin roll och meddelar vad forskaren håller på med (2019). Ehn och Löfgren (2012) håller med om att man inte behöver människors samtycke när man observerar i offentliga miljöer, detta såvida man inte skriver negativa iakttagelser om personer som går att känna igen. Ehn och Löfgren understryker att "Huvudsaken med forskningsetiken är att förhindra att människor kommer till skada på något sätt genom kunskapssökandet" (2012, s. 160). Jag upplevde en svår balansgång i att iaktta människor i rummet, risken att de skulle känna sig otrygga eller illa till mods tog en del plats i min roll. Jag har därför under observation kanske vikt ner blicken lite för tidigt och försökt hålla mig så neutralt som möjligt om både bibliotek, användare och personal.

I det första mailet [bilaga 1] till biblioteket underströks att inga personer eller bibliotek skulle nämnas vid namn. Detta för att göra det lättare för bibliotek och bibliotekarier att delta samt att hålla en viss anonymitet för att lättare se och föra fram empirin. Dessutom skyddas då alla som finns med i observationerna. Av samma anledning namnges heller inte orten de båda biblioteken finns på. Två verksamhetsledare och en bibliotekschef gav tillåtelse till att genomföra studien. Alla andra i personalen var också positiva. Det förelåg en risk i att nedteckna personalen och på så sätt "hänga ut någon" då materialet antagligen kommer att

läsas av personalen och eventuellt chefer. Detta har jag naturligtvis velat komma bort ifrån och har därför påverkat materialet så gott det går genom att välja bort allt för detaljerade beskrivningar. Det kan detta till trots fortfarande genomskådas av personal som eventuellt kan se sig själva eller användare som utmärker sig på vissa sätt.

På båda biblioteken sattes lättläst information om studien, mig och min handledare upp [bilaga 2]. Dels på en anslagstavla i hallen respektive på dörren i hallen. Information fanns också i en plastram framför mig där jag hade min utgångspunkt för dagen. Jag satt dock inte alltid ner vid denna text. En annan plastram sattes på annan plats i rummet till exempel vid utlåningsautomaten och liknande. På *Bibliotek 2* talade vi om att jag kanske skulle haft en namnskylt men varken jag eller biblioteket hade någon att tillgå. Det är möjligt att jag med namnskylt hade setts mer som en i personalen och kanske bidragit till användares trygghet. Det leder dock till frågor om vad det hade gjort för min situation och därmed observationen? Kanske hade jag råkat i fler samtal än vad jag gjorde nu? Hade det i så fall påverkat observationen i någon annan riktning? Det hade varit intressant att se på i en större studie.

Elisabeth Högdahl (2009) frågar sig hur man förhåller sig neutral i observationen men också i nedtecknandet av observationen. Högdahl konstaterar att det inte går att vara neutral. Alla ord är laddade eller kan vara laddade för någon (2009). Innan jag kom ut i fält läste jag en artikel med observation som metod där man i observationer beskrev sådant som jag upplevde som onödigt för resultatet, ibland fann jag det rent rasifierande. Jag ville inte vara med och beskriva människor utifrån hudfärg, etnicitet, huvudbonad eller liknande. Senare ute i fält upplevde jag svårighet i hur jag skulle beskriva människor när jag ville vara neutral. Kaijser och Öhlander (2014) menar att vi ska vara så detaljerad som möjligt i allt vi beskriver så som platser, interiör och människor. Jag finner det därför troligt att den artikel jag läste ville vara så detaljrik som möjligt, men jag anser fortfarande att vissa beskrivningar av människor inte tillförde något till resultatet av studien. Det att vara neutral i nedtecknandet gör det dock tråkigt och torrt att läsa både enligt Högdahl (2009) samt Kaijser och Öhlander (2014). Därför menar jag att det är upp till den som observerar att beskriva på ett balanserat sätt och denna balans upplevde jag svår att hålla. Dessutom blev några observationer nedtecknade olika. De förra lite torrare och de senare mer rika i den bemärkelsen att jag nedtecknade kläder, skor och så vidare hos användarna. Även eventuella huvudbonader nedtecknades till slut.

Vidare har texten påverkats så till vida att ord eller meningar på vissa ställen tagits bort eller skrivits till, detta för att göra texten mer begriplig för läsaren. Som redan nämnts ha stycken som kan röja någons identitet tagits bort i största möjliga mån. Stycken som berör metoden har klippts bort eller redovisas om de är relevanta i metod-delen.

4.7 Genomförande av analys

Ehn och Löfgren (2012) ställer sig frågande till om den som observerar kan hålla sig från att analysera under observerandet på grund av nedtecknandet. Det som sker i skrivandet menar författarna är att "tankarna tar över själva iakttagandet.

Frågan är om det alls går att iaktta något uppmärksamt utan att i samma ögonblick tolka det, mer eller mindre medvetet” (2012, s. 53). Jag finner det troligt att jag som observatör många gånger påbörjat analysen redan i observationsögonblicket och att dessa tankar sedan följt med i nedtecknandet och vidare in i analysen. Redan i observationerna har fyrrarumsmodellen genomsyrat arbetet, men inte mer än att det funnits med i bakhuvudet.

I arbetet med materialet från observationerna har jag inspirerats av ett par stycken texter. Dels Jens Rennstam och David Wästerfors (Ahrne & Svensson, 2018) där de menar att kvalitativ analys egentligen kan sägas bestå av tre övergripande punkter: sortera, reducera och argumentera (2018). Magnus Öhlander (Kaijser & Öhlander, 2011) benämner alla analysmetoder som kan arbetas med utifrån fältanteckningar med ett gemensamt namn; kvalitativ analys. Öhlander menar att en kvalitativ analys inte bör ha fasta regler då materialet från fältarbetet ofta behandlar människors liv och tänkande. Detta gör att varje bidrag till forskningen till stor del är unik och därför skulle kunna hämmas av för strama regler. Istället bör det finnas utrymme för nytänkande och kreativitet. Det viktigaste är att lära sig sitt material, genom att spendera tid med det.

Redan i stunden då observationen nedtecknades spenderade jag tid med materialet. Observationerna nedtecknades för hand med penna och papper sedan renskrev jag ungefär efter tre observationstillfällen på dator. När observationerna var helt slutförda och renskrivna bearbetades materialet med genomläsningar flertalet gånger. Här gick jag in med ett öppet sinne till en början. Öhlander (2011) beskriver det som att gå igenom materialet och märka ut stycken med ord eller fraser som visar vad avsnittet handlar om eller till vilka analytiska tankar det kan kopplas. Här strök jag först under sådant som stack ut, var intressant och som återkom. Jag skrev därefter kommentarer och uppslag i kanten precis som Öhlander beskriver.

Detta är första steget, sorteringen av materialet. Orden som utmärker materialet kan kallas olika saker. Här väljer jag att inspireras av Öhlander och kalla det för teman. Innehållstematisering kan beskrivas som att markera särskilt talande utsnitt. Flera innehållsteman tillsammans kan sedan kopplas samman till ett slags mönster som kan bidra till ”noteringar om uppslag, idéer och tolkningsförslag” (Öhlander, 2011, s. 276). Dessa kan kallas för analysteman. Jag valde utöver detta att ha de fyra rummen som analysbegrepp för att förstå de analysteman jag observerat. Jag skrev för hand på utskrivna observationer, när innehållsteman blev synliga ritade jag hur kopplingar kunde se ut och skrev även för att formulera idéerna och tankar som uppstod. Öhlander (2011) visar på att när analysarbetet pågår utvecklas analytiska idéer snart till färdiga eller halvfärdiga tolkningar. Det är här andra steget börjar, reducering. I och med tolkning av analysen börjar en reducering av material eftersom jag då väljer ut viss empiri och väljer bort annan. Jag arbetade delvis i Google Docs och samlade aktiviteter som passade samman i olika dokument. Jag kopierade ur originaldokumentet med fältanteckningar och kunde hela tiden gå tillbaka till originalet. Tolkningen påverkas, understryker Öhlander (2011), av kontexten som forskaren kommer i och med, därför är tolkningar unika. Öhlander går sedan vidare med skrivandets kraft i tolkningen och förmedlingen av materialet. Det tredje steget; argumentation. Författaren menar att när man skriver ner tankar och idéer om hur visst material kan tolkas

eller mönster man tror sig se, då gör skrivandet och orden att tolkningarna blir synliga. Orden hjälper till att redogöra för och presentera empirin. Öhlander påpekar att empiri och analys vanligtvis blandas i etnologiska texter. I det tredje steget arbetade jag med att skriva, skriva ut för att läsa igen, skriva och läsa igen. På så sätt har resultatet från studien framkommit.

I svep-protokollen räknade jag ut för hand och skrev på varje lapp hur många som genomfört en viss aktivitet och hur många användare det varit på plats under svepet. Jag räknade också ut hur många det varit i varje ålderskategori. Dessa olika siffror fördes in i exceldokument och där jag sedan gjorde en sammanställning i tabell [Bilaga 4-5].

I reflekterande forskning, menar Mats Alvesson och Kaj Sköldberg (2017) ställer sig forskaren undersökande och ser på urklipp ur en verklighet. Forskaren hoppas att hitta material för underbyggande av kunskapsbildning som "öppnar snarare än sluter, som ger möjligheter till förståelse snarare än fastställer "sanningar" (2017, s. 20). Dessa ord är viktiga att ha med bakom analysen av materialet jag fått in. Jag kan inte lyfta fram allt därför blir slutresultatet selektivt utifrån min kontext, tolkning och reflektion.

5. Resultat och analys

I detta kapitel redovisar jag resultatet av mina observationer och analyserar samtidigt materialet med hjälp av fyrarumsmodellen (Jochumsen, Hvenegaard Rasmussen & Skot- Hansen, 2012) som redovisas i kapitel 3. Resultat från svep-protokollen presenteras där det upplevs relevant som förstärkning av det som setts i de öppna observationerna. Jag vill igen understryka att underlaget från svepen är för tunt för att dra generella slutsatser. På vissa ställen sammanfaller dock resultaten med vad de öppna observationerna visat och där finner jag det adekvat att påvisa resultaten.

Nedan kommer analysteman som framgått i analysen av observationer och svep att presenteras och analyseras med fyrarumsmodellen som ram. Som nämndes i metodavsnittet framkom analysteman av de mönster som innehållstemana skapade. Analysteman som framkommit har jag för att förstå dem bättre lagt under de fyra rummen från fyrarumsmodellen som därför blir analysbegreppen här. Utifrån Inspirations-, läro-, mötes- och aktivitetsrummet samt de fyra samhällsmålen diskuteras analysteman ur det empiriska materialet. Resultatet av analysen diskuteras vidare mot bakgrund av tidigare forskning. Jag vill understryka att de fyra rummen överlappar varandra och att i princip alla aktiviteter kan placeras i alla eller delar av rummen. Med hjälp av citat ur fältanteckningar ger jag inblick i fältet samt exempel på det resultat som framkommit.

Observationerna på *Bibliotek 1* påbörjas en onsdag. Bibliotekarien berättar då att skolan varit bombhotad under måndagen och att rektorn därför valde att stänga skolan, därmed också biblioteket. Bibliotekarien upplevde att det var färre användare under gårdagen (tisdagen) och tänker att människor kanske är rädda att komma. Hon menar att det kanske kan komma att påverka mina observationer under dagen. Under denna första observationsvecka hör jag samtal om Corona under andra dagens observation.

När observationerna på *Bibliotek 2* påbörjas en måndag har några rutor på fönsterväggen krossats under helgen. Enligt bibliotekarien har *Bibliotek 2* varit skonade från sådant förut trots de stora fönsterpartierna. Under denna tredje vecka av observationer blir närvaron av Corona större

5.1 Inspirationsrummet

Som nämnt i kapitel 2 stödjer inspirationsrummet de samhälleliga målen *erfarenhet* och *innovation*. Ordet *upplevelse* finns också med här. Rummet finns för meningsfulla upplevelser som vill verka för förändring av oss och förändring av våra uppfattningar. Detta kan enligt författarna (Jochumsen, Hvenegaard Rasmussen och Skot- Hansen, 2012) till modellen ske genom historieberättande eller andra konstnärliga uttryck i all sorts media i all sorts kultur i alla genrer. I observationerna samt i materialet finner jag det troligt att inspirationsrummet kan finnas i alla aktiviteter som sker i biblioteksrummet. Inspirationsrummet skulle rent av kunna ses som ett paraply som de andra rummen befinner sig under. Här

väljer jag ändå att dela in det med de andra rummen som ett av analyssystemana. Innehållsteman i Inspirationsrummet är; inspiration från att browsa, inspiration från ”att bara vara” i ”vardagsrummet” och inspiration från det unika som avvek från normen.

5.1.1 Inspiration genom att browsa

I Öglands (2014) studie finns *browsa* som en aktivitet. Öglands definition är all form av ”hyllvandring” (2014, s. 58) det vill säga användarnas kontakt med fysiska medier. Att browsa kan översättas till att syna på svenska.

Den äldre flickan tassar försiktigt ut ur barnhörnan och sveper med blicken över biblioteket, och över människorna som är här. Hon står så en stund. Det slår mig att barn också browsar såklart. Hon ser sig om, verkar nyfiken och går sen tillbaka in i barnområdet. Hon tar upp en bilderbok, en pekbok och tittar i den ståendes, hon verkar läsa den själv.

Ur fältanteckningar Bibliotek 1

När användare browsar menar jag precis som Ögland att de synar mest böcker och tidningar. Observationerna i denna studie, som i citatet ovan, visar dock att användarna också kan syna människor som är i rummet, aktiviteter, rörelser och anslag med samhälls- eller biblioteksinformation. När vi synar tar vi in information som sedan bearbetas tillsammans med andra intryck som hörsel, doft och känsel till exempel vilket kan leda till kunskap och erfarenhet. Därför är det högst troligt att bara genom att gå in på biblioteket och browsa, kan en användare inspireras. Detta eftersom det innebär att användaren kan få syn på och uppleva saker som inte finns hemma, bland närmaste eller på jobbet. En användare påverkas således av att vistas på bibliotek eftersom den kan se rummet och böcker, information, människor, etniciteter och beteenden som är nya för den användaren. Påverkan kan vara så liten som att flickan ovan som befinner sig i barnområdet i *Bibliotek 1* kanske inte annars har närhet till sådana ytor eller typer av människor hon nu ser i rummet.

Även kvinnan och flickorna i exemplet nedan träffas via biblioteksrummet. I samhället är det överlag uppdelat och vi träffar ofta dem i vår egen ålder i till exempel skola, arbete eller på äldreboenden. Under en av observationerna på *Bibliotek 2* kommer två flickor in genom dörren och går snabbt fram till lånaautomaten från höger. Precis samtidigt rullar en äldre dam med rullator fram från vänster. Det blir ett kort möte.

Äldre kvinnan säger med en nick ”jag ska låna”, ”men ska du bara lämna tillbaka så...” hon pekar mot automaten. Ja, säger flickorna och ser nästan rädda ut. De lämnar tillbaka. Ett försiktigt tack säger de sen. Den äldre kvinnan fortsätter att låna sina böcker.

Ur fältanteckningar Bibliotek 2

Enligt bland andra Audunson (2004) är det bra att vi träffar på andra generationer och etniciteter till exempel. Författaren menar att det är utvecklande för oss som människor. Empati kan frodas i mötet med olikheter för att på lång sikt underbygga ett demokratiskt samhälle. Oldenburgs (1997) tredje plats har ju enligt författaren en avslappnande effekt. Den publika sociala avslappning som Oldenburg skriver om är det den som gör att människor fortsätter komma till rummet? Jag drar slutsatsen att besökare inte skulle fortsätta komma till biblioteksrummet om de inte gillade och kanske rent av mådde bra av att se och

stöta på okända människor eller andra nyheter i rummet. Människor kan i det flesta fall vara nyfikna till naturen och intresserade av att veta mer.

5.1.2 Inspiration genom att ”bara vara” - Vardagsrummet

Många gånger under observationerna men också i efterarbetet med materialet har ett innehållstema framstått som ”Vardagsrummet”. Aabö och Audunson (2012) skriver om det som att användare väver ett privat nät omkring sig för att kunna koncentrera sig på sina egna privata projekt som arbete eller studier. Jag överraskades av att många användare verkade så bekväma och trygga att de betedde sig lite som de vore hemma hos sig själv, i sitt eget vardagsrum.

Ung kvinna går först och hämtar reservationer. Sätter sig vid datorn en stund ca 15 min, går sedan en sväng in bland barnböckerna tittar och plockar på sig några böcker, hon lånar dem i låneautomaten.

Ur fältanteckningar Bibliotek 1

Det som bland annat fick mig att tänka vardagsrum var ett återkommande mönster med användare som stannade länge vid sina besök och gjorde många saker under besöket. Många användare gjorde precis som kvinnan i exemplet ovan. Andra kunde till exempel sitta en stund vid datorn, browsa på vägen från datorn till personalen vid disken, prata med personalen och browsa under tiden. Kanske tog användaren sedan en dagstidning och satte sig bekvämt på en annan plats i rummet för att läsa. Browsade sedan igen på vägen ut. Dessa långa besök kunde vara allt från en halvtimme till flera timmar. Detta är något vi inte får se i Öglands (2014) studie där endast svep används. Observationerna gör att materialet blir en mer nyanserad bild av varandet i rummet. I inledningen nämner jag Michnik (Andersson et al, 2020) som menade på att biblioteksrummet är ett av mycket få samhällsrum där vi idag bara får vara. Observationerna visar tydligt på detta med upplevelsen av att vara i ett vardagsrum. Kanske blir skillnaden från andra offentliga rum påtaglig och därför uppmärksammades detta i observationerna. På en gata går människor snabbt och är effektiva, de tar det inte lugnt i de flesta fall enligt min upplevelse. Under en annan observation i *Bibliotek 1* var två killar på jakt efter att låna en speciell bok. De började med att gå in i rummet för tonårsböcker. Där hörde jag att de umgicks socialt med varandra genom att samtala om böcker och om annat privat. Sedan gick de ut till bibliotekarien där de pratade med denne om boken de inte kunde hitta. Här blev de sedda och lyssnade på, hjälpta och hade ett socialt samspel med bibliotekarien, ett möte med en annan vuxen i vardagen. De fick gå tillbaka in och hittade vad de sökte. Det är många nyanser vid observationer som inte kommer med i bara svep.

Under observationerna blev det tydligt för mig att det inte bara är *ett* vardagsrum som används i rummet utan att alla användare har sitt eget vardagsrum. Detta för att det utåt sett inte verkar bryr sig så mycket om andra användare i rummet. Man verkar istället existera bredvid varandra i ett osynligt samförstånd. Jag finner det troligt att detta osynliga samförstånd tillåter en slags trygghet i det ”att”bara vara” i biblioteksrummet. I *Bibliotek 1* upplevs ”bara varandet” större än i *Bibliotek 2*. Eventuellt kan det ha att göra med att ett av de första och mest ihållande mönstren som blev synligt här var en artighet och en vänlighet. Man hälsade och tackade mycket och ofta, tittade på varandra och frågade om mående.

Mest är det bibliotekarien och användaren som har detta sociala spel. Det fick mig att associera till en slags hemkänsla:

En ung kvinna kommer in och frågar bibliotekarien om biljetter till en sagoläsning som ska ske, hon hämtar också några reserverade böcker. Den unga kvinnan går sedan och browsar tidningshyllan, hon går direkt på Kloka hem och öppnar lådan för att ta ut det senaste exet, hon hittar inte vad hon söker och stänger lådan. Hon går ut igen och ropar högt i dörren "tack för idag!" Trots att hon ser att bibliotekarien hjälper en annan för stunden.

Ur fältanteckningar Bibliotek 1

Jag upplever detta som hemtrevnad, exempel på trygghet och något som är speciellt för *Bibliotek 1*. När användare och personal hälsar på varandra betyder det också att de ser varandra och på så sätt lär känna varandra, eller; lär sig känna igen varandra. När bibliotekarien har denna sociala relation med en användare upplevs det i observationerna som att det smittar av sig på andra. Det blir lättare verkar det som för användare att också se varandra och kanske råka i samtal. Om detta skriver Brisander 2017, författaren menar att lära känna sitt lokalsamhälle och dess invånare ger biblioteket bättre chans för att vara en lyckad, omtyckt och använd plats. Brisander kallar det för "relationsbyggande förhållningssätt" (2017, s. 12) som kan leda till att användarna får bättre möjlighet att utifrån sina behov och unika förutsättningar blir delaktiga i användningen av rummet. Något som också kan påverka människorna i rummet är den fysiska miljön. Diskens placering kan vara en stark bidragande faktor här då den är mitt framför dörren, det är svårt att gå in och gå förbi utan att se bibliotekarien om hen står där och arbetar. Rummet upplevs också mindre på detta bibliotek. Möjligen kan det vara så att det trånga utrymmet gör att användare upplever att de måste hälsa och vara trevliga. Eller så känner de igen varandra lättare på grund av att det är en mindre plats, både rummet och området som biblioteket ligger i.

Det nämns i början av stycket att många av aktiviteterna som sker i det fysiska rummet kan läggas under inspirationsrummet. Att möta någon eller läras sig något kan leda till inspiration. På samma sätt kan det att bli inspirerad leda till mycket annat. Att bara komma in för att värma sig kan därför göra att en användare plötsligt har rört sig genom alla rum. Det ger tillgänglighet till alla rummen och målen det vill säga erfarenhet, möjliggörande, engagemang och innovation. Här menar jag därför att det är viktigt att se på biblioteksrummet ur dessa fyra rumsliga perspektiv och inte bara fokusera på till exempel bildning. Det ena rummet kan vara inkörsport till ett annat rum.

En vuxen kvinna samt ett yngre barn kommer med vagn och sätter sig i barnhörnan. De verkar känna sig hemma båda två. Barnet leker och pratar mycket, kvinnan svarar hela tiden medan hon kollar sin mobil...//...Det börjar snöa och mamman tar barnet i famnen och ställer sig framför de stora fönstren och ser ut. Barnet pratar hela tiden. De pratar inte svenska så jag förstår inte språket men jag förstår att de pratar om snön genom kroppsspråk och genom att se var blickarna är riktade. De sätter sig ner igen och kvinnan börjar läsa ur en bok lugnt och stilla. Flickan tystnar helt och fångas av historien men börjar snart prata med i berättelsen. Kvinnan och barnet har en uppenbart fin stund. Jag hör och upplever det fast jag inte förstår språket, de samtalar på sitt eget privata sätt, det mesta flickan säger är ljud som upprepas men hon är med i samtalet med sin förmodade mamma. Mamman pussar mycket på barnet, jag hör både på den vuxnes och barnets tonläge att de har en mysig och fin stund, de berättas saga och barnet säger ja ja ja, de svarar varandra.

Ur fältanteckningar Bibliotek 1

Kvinnan kommer med sitt barn och ser ut att behöva tid på sin telefon, barnet leker och tittar i böcker medan kvinnan kan sköta ärenden eller kontakt med andra på telefonen. Sedan kommer snön och de upplever den tillsammans, lite senare boken och läsningen. Observationen visar upp en ögonblicksbild av två användare tillsammans i trygghet, glädje och nyfikenhet. Den visar föräldraskap och samtidigt barndom. Barnet såg ut att vara i två års åldern och jag kunde höra att språket testades och provades. Därmed är språkutveckling också i fokus. Här menar jag att grunden läggs för framtida demokratiska samhällen genom språk och vidare läs- och skrivförståelse. I långa loppet kritiskt tänkande och självständiga individer.

Ovanstående utdrag visar på att det som kan se ut som att bara vara en stund på biblioteket, kan vara så mycket mer. Det är både inspiration, möjliggörande, lärande och skapande som kommer in här.

5.1.3 Det unika och normen

När jag såg något som avvek från normen, blev jag varse normen. För att försöka ge en tydligare bild av vad som är normen redovisas nedan det som enligt mig var unikt i materialet. Även om unika beteenden kan höra till både lärandrummet samt mötesrummet placerar jag det här i inspirationsrummet då det kan väcka kaos och känslor hos de andra användarna som agerar utefter normen. Detta kan leda till att dessa användare rör sig utanför sin trygghetszon eller i alla fall ser andra som har andra gränser. Normen som jag, med min kontext, såg på båda biblioteken var bland annat att de flesta användare var ganska tysta och stilla. Inga snabba rörelser eller höga ljud. Användare stör inte i andras vardagsrum som jag skriver om ovan, användare håller sig till sig själv. I denna norm är inte medräknat hur det är när det är inplanerade mötesträffar i programverksamhet.

I det stora hela framkom inte många saker som avvek från det jag normalt såg men i analys kom jag ändå fram till att barn och ungas beteenden ofta avviker från den rådande normen som är de vuxnas norm. Barn och unga har enligt lag en stor och viktig plats på biblioteket. De observerade biblioteken verkar även som integrerade skol- och folkbibliotek. Kanske är det på grund av detta som det verkar finnas en osynlig regel om att barn och unga inte ingår i normen och att det är ok. I exemplet nedan får en äldre kvinna en leksak i huvudet på *Bibliotek 2*. Hon säger ingenting till barnen.

Tjejerna pysslar, det sitter två andra pojkar i en annan soffa och spelar spel på mobilen som det ser ut. Någon av de tre tjejerna ropar högt ”vill ni ha äpplen?” Någon kastar något. Kyrkklockan ringer, en av tjejerna tar en klänning från utklädningsgrejerna för yngre barn och låtsas prova, senare ser jag en av killarna i soffan med den på. De kastar något fram och tillbaka, det är spelpjäser som är ca 10 cm stora, en ramlar eventuellt eller nästan i huvudet på en äldre kvinna som sitter vid en av datorerna längre bort. Hon säger inget men tittar surt mot mig och bibliotekarien som står vid disken. Bibliotekarien går och säger till barnen att det ska ta det lugnare.

Ur fältanteckningar Bibliotek 2

I observationerna upplevdes inte vid något tillfälle att en användare sa till någon annan användare på något av biblioteken. Det är som jag nämnde ovan att användare är ensamma på biblioteket i sina egna världar och de tillåter andra användare vara i sina världar. Om man är arg eller irriterad på någon säger man

möjligen till bibliotekarien eller blänger på den det gäller. Det finns till viss del en accept mot de som avviker från normen. Jag finner det troligt att det är just denna accept som eventuellt skulle skapa trygghet för vissa användare.

I exemplet nedan var det jag som hamnade utanför min trygghetszon, vid det laget hade observationerna pågått under cirka en vecka. En annan användare var i rummet samtidigt men jag såg inte hur eller om den användaren reagerade.

En yngre kvinna kommer in och pustar och stönar högt, ”herregud” säger hon halvhögt. Hon har sina vita hörlurar i handen, hon sätter sig bakom mannen med sin telefon i handen, emellanåt kommer det höga suckar och stön från henne, jag blir osäker om jag borde fråga hur det är? Jag sitter en bit ifrån med ryggen mot och en pelare emellan och ser inte henne. När jag reser mig ropar hon högt ”hallååå, hallååå”, jag tittar på henne och hon frågar om jag jobbar här, jag säger nej, just då kommer personal och jag pekar och förmedlar att någon behöver hjälp. Samtidigt säger kvinnan “kan du kalla på personal?” Bibliotekarien går dit, kvinnan frågar vad det är för lösenord till internet, hon får hjälp och efter någon minut utbrister hon högt ”nu står det uppkopplad, fan va bra!” Efter en stund ropar hon igen ”hallå hallå!” Jag tror hon kallar på mig igen och personalen tror också hon kallar på dem, men då hör vi att hon pratar högt i telefon: “jag är på bibblan, ja, men jag kommer ner! Jaaa, jag kommer NER!” hon lägger på och springer ut förbi disken och skrattar lite. ”Ha det bra!” Ropar hon, ”trevlig helg” svarar bibliotekarien.

Ur fältanteckningar Bibliotek 1

Det upplevs som att normen på båda biblioteken är att inte låta så mycket och hålla sig inom en osynlig ram, som verkar vara att inte gå för mycket in över gränsen i varandras vardagsrum. Det kan vara svårt att enas om vad lagom är. Eftersom jag reagerade på att kvinnan ovan pratade och pustade högt, menar jag att detta var ovanligt och unikt under observationerna.

5.1.4 Sammanfattning Inspirationsrummet

Sammanfattningsvis har inspirationsrummet mycket att bjuda på. Bara genom att vistas på biblioteket synar användaren sin omgivning, därmed både media och människor och aktiviteter. På detta sätt kan användaren inspireras att gå vidare in i de andra rummen. Vidare finns ett ”bara varande” som kan kopplas till den tredje platsen. Användare stannar länge och gör många olika saker. En viktig sak som visar sig i detta är att i studien med endast svep av Ögland (2014) syntes inte detta i materialet, att användare kan göra flera olika aktiviteter på ett besök samt nyanserna som kommer fram i observationer som att de råkar i samtal på vägen mellan aktiviteter eller kastar ett öga på en anslagstavla. Detta visar att svep och observationer är bra tillsammans.

Det som också kommer fram här är att det inte är samma vardagsrum utan alla användare har vars ett eget vardagsrum. Här blir det också tydligt att det finns en social norm, det vill säga en osynlig överenskommelse i rummet. Användare klampar inte in i andra användares vardagsrum vilket medför en så hög tolerans mot dem som inte håller sig till den osynliga överenskommelsen, att man inte ens säger ifrån när någon annan kanske klampar in i ens eget vardagsrum. Därför är konfrontationer ovanliga mellan användare i detta material. Normen blev tydlig i observationer när något stack ut som till exempel att låta mycket, kasta leksaker in i ”andras vardagsrum” och så vidare. Möjligen kan det vara så att det finns en högre tolerans eftersom rummet är mindre, platsen är mindre, användare känner till varandra i högre utsträckning på grund av att det är ett skol- och

stadsdelsbibliotek. Erfarenhet, innovation och upplevelse är ledord i Inspirationsrummet. Det är intressant att titta på dem tillsammans med en norm som verkar vara en stor portion tysthet, stillhet och integritet. Det skulle vara intressant att se vidare på hur dessa förhåller sig till varandra och vilka förutsättningar kombinationen ger det fysiska rummet. Normen påverkar också mig som observatör och hur jag uppfattar rummet.

5.2 Lärandrummet

En del av biblioteksrummet är lärandrummet. Detta ska stötta *erfarenhet* och *möjliggörande* hos användarna. Ett annat ord i fyrrumsmodellen som kan verka vägledande är att *upptäcka*. Jochumsen, Hvenegaard Rasmussen och Skot-Hansen (2012) anser att det är här alla barn, unga och gamla ska känna frihet att inhämta den kunskap de själva önskar. Detta genom att utforska och upptäcka världen och därmed öka sin kompetens och sina möjligheter. Lärande i biblioteket ska alltid finnas som ett erbjudande. Det kan ske genom många olika aktiviteter. Här poängterar författarna att bibliotekets styrka ligger i att lärandeprocessen ses som en dialog där användaren tar utgångspunkt i vilken sorts information hen behöver. En del av styrkan är att lärandet sker på en informell plats som biblioteket är (2012).

Till stor del placerar jag de aktiviteter som rör all form av informationsinhämtning och läsning, läsfrämjande, användande av datorer, låneautomat, reservationer och användande av kopiator, scanner och utskrivning i detta rum. Många av dessa aktiviteter kan också vara kopplade till *aktivitetsrummet*, det fjärde rummet i fyrrumsmodellen, som handlar om skapande och innovation. Precis som Czarniawska (2014) skriver om observation i det moderna samhället, kan vi inte ana oss till vad användare gör vid sina datorer. Trots detta har observationerna visat att många användare verkar ha stort behov av bibliotekets datorer och vid en dator är det högst sannolikt att hen stöter på information. därav placeringen i lärandrummet.

Analysteman här är: Läsning och kunskap, hjälp till självhjälp, bibliotekariens roll som förmedlare samt korta praktiska besök.

5.2.1 Läsning och kunskap

Biblioteket består i de flesta fall till största del av medier och en grundbild är att vi inhämtar kunskap och information från dessa. Detta är en av de största rollerna biblioteket traditionellt sett har haft och fortfarande har idag. När vi skaffar oss kunskap skapar vi bildning, något moderaterna ville trycka på i inledningen av uppsatsen. Läsning är ett av redskapen vid kunskapsinhämtning. Sveg visade att en ganska stor andel faktiskt läser i rummet. På *Bibliotek 1* var det 23 personer av 95 som läste [bilaga 4] och på *Bibliotek 2* var det 21 av 98 personer som läste [bilaga 5]. Under en observation i *Bibliotek 1* såg jag en äldre kvinna sitta mitt i gången mellan bokhyllor med en väldigt stor bok uppslagen i knät. Kvinnan satt på en sittpuff mitt i gången, hon var lutad över boken och håret hängde fram. Utifrån såg det ut som att hon var mycket intresserad av innehållet, runt om var det ganska mycket folk under just den observationen, men hon verkade helt uppslukad av boken. Exemplet nedan visar på snabb kunskap som kan uppstå i en tillfällig stund med en bok.

En äldre flicka har lagt upp sina fötter på en sittpall och sjunker ner i fåtöljen. Hon läser och säger högt till sin mormor eller farmor "Vet du att solen kommer att försvinna?!".

Ur fältanteckningar bibliotek 1

Observationen av situationen ovan föregick under en studiedag då flickan var på biblioteket med sin förmodade mormor eller farmor och ett par yngre syskon. Av besöket i rummet att döma skulle de låna några böcker och titta lite. Besöket tog ungefär en halvtimme. Flickan plockade upp boken som tydligen fängade hennes intresse. Hon satte sig ner bredvid sin familj och läste en kort stund. Snart utropades ovanstående. Uttrycket i flickans kropp och röst visade att hon läste något nytt som hon förut inte haft en aning om men som hon också ställde en aning frågande till den äldre kvinnan. Det var tydligt att meningen gjorde intryck på flickan. Det är troligt att dessa situationer uppstår ofta på bibliotek, tillfällen då användarna upptäcker nya saker och därmed nya kunskaper. Enligt Jochumsen, Hvenegaard Rasmussen och Skot- Hansen (2012) ska Lärandrummet innehålla just detta upptäckande och vara en grund för individuell utveckling, samhällsmålen som finns kring lärandrummet är erfarenhet och möjliggörande. Dessa bidrar till flickans, i exemplet ovan, kunskapsutveckling och bildning.

5.2.2 Hjälptill självhjälpt

Ett av temana som observationerna visat på har jag kallat hjälptill självhjälpt. Det kan handla om att använda bibliotekets dator samt skrivare eftersom användaren inte har en egna maskiner hemma till exempel. Observationen från *Bibliotek 1* visar på detta;

En äldre man kommer in på biblioteket, han säger i förbifarten till bibliotekarien "jag lånar datorn!" "Ja visst" svarar denne. Efter en stund ber han om hjälpt med hur man kommer in på Word. Personal visar och användaren frågar om bibliotekarien kan visa sen hur man skriver ut också. Något annat poppar upp i rutan och han får hjälpt igen. Bibliotekarien hjälper den äldre mannen med datorn och han skriver ut några papper. Tar emot kontanter och mannen frågar efter ett kvitto också.

Ur fältanteckningar Bibliotek 1.

Många ögonblick från observationerna visar hur användare funderar över reservationer av böcker. Det handlar både om att göra själva reservationen men också om att hitta till samt i hyllan med reserverade böcker. En morgon observerar jag bland annat en kvinna som kommer för att hämta reserverade böcker. Hon frågar direkt bibliotekarien hur det går till. Hon verkar aldrig ha hämtat reserverade böcker på *Bibliotek 1* förut. Bibliotekarien förklarar hela proceduren från reservation, till mail om upphämtning till systemet på hyllan. Hon får hjälpt att hjälpa sig själv på så sätt. Även om användare vet var reservationerna finns har det också visat sig att några har svårt att hitta i hyllorna ändå trots förklaring. Detta kan bero på att man aldrig gjort det förut eller hämtar åt någon annan till exempel. Det kan också bero på att systemet upplevs som förvirrande. En annan orsak kan vara att användaren vill söka kontakt med bibliotekarien eller inte vill vara till besvär och få det snabbt överstökad. I exemplet nedan visar observationen på *Bibliotek 2* hur en användare vill ha hjälpt och kontakt med personal medan och en annan användare samtidigt vill lösa uppgiften själv eller inte har tid att vänta.

En äldre dam kommer in och går direkt till disken. "Jag får fråga en sak innan jag lämnar, är detta hennes sista?" "Vi kollar i datorn", säger bibliotekarien "Den var så jäkla bra!" säger

den äldre kvinnan...//...En man går fram till låneautomaten, han står sedan och tvekar lite, sen går han till disken men ställer sig vid sidan av disken. Han verkar stå i kö? Bibliotekarien är iväg med den äldre kvinnan och de pratar om vad det är för bok. Mannen trummar med fingrarna på sökdatorsdisken. Han söker över bokhyllorna med blicken och får sedan syn på de reserverade böckerna, det verkar som att det var dem han letade efter. Han går fram och hittar sin bok. När han går förbi bibliotekarien som nu är tillbaka i disken och hjälper kvinnan påpekar han i förbifarten "Jag lånar denna själv?" "Ja, du lånar där" säger bibliotekarien och pekar...//... "Jag är så fascinerad, av den, så jäkla bra, ingen vanlig historia - munkar, kloster och så ett mord" säger kvinnan halvt ut mot rummet medan bibliotekarien letar på sin dator. De skrattar lite, "jasså ett mord också?" frågar bibliotekarien och de skrattar lite tillsammans igen. Efter en stund vid disken med massa prat frågar kvinnan "vad har jag nu beställt?" "Inget ännu så länge" säger bibliotekarien som håller på och ser in i skärmen. Hon verkar leta efter något. Kvinnan reserverar två böcker av samma författare sen säger hon; "så, nu måste jag ha något annat till helgen!" "Jasså?!" svarar bibliotekarien "ja, annars går det inte! Måste ha något till helgen" de skrattar lite. Kvinnan går direkt till snabblånshyllan och browsar. Bibliotekarien svarar ganska högt i telefonen. Kvinnan går sen förbi bibliotekarien igen och säger "Jaha, jag får väl gå vidare då!" och skrattar, hon går vidare in i biblioteket.

Ur fältanteckningar Bibliotek 2

I analysen tänkte jag först sätta in detta ögonblick i undertemat *mötesrummet* eftersom jag lagt in olika typer av användare där; de som inte verkar vilja socialisera och de som vill. Men i ögonblicket ovan händer det mycket och det handlar även om lärandrummet. Det att få tillgång till det man vill ha och hjälp med information om det man vill ha. Kvinnan vill uppenbart också socialisera och samtala om detta, boken och författaren. Mannen däremot vill klara sig själv, eller har inte tid att vänta på att få hjälp, han lyckas hjälpa sig själv. Exemplet visar tydligt på att rummen och samhällsmålen i fyrrumsmodellen överlappar varandra. Kvinnan vill fråga något alltså behöver hon hjälp i lärandrummet men det leder till ett möte med bibliotekarien. Prat, ögonkontakt samt utbyte av idéer och tankar. Därför hamnar hon också i mötesrummet. Kvinnan går vidare in i inspirationsrummet för att få med sig "något till helgen".

I alla de ovanstående exemplen syns tydligt bibliotekariens förmedlande roll som därför följs upp nedan under egen rubrik.

5.2.2.1 Bibliotekariens förmedlande roll

Bibliotekarien står naturligt för förmedling och den pedagogiska rollen på stadsdelsbiblioteken. På *Bibliotek 2* observerades följande episod. Bibliotekarien förklarade hur den tekniska apparaten fungerade medan hen kopierade och samspelade med användaren.

En vuxen man frågar på engelska om han kan få kopiera, bibliotekarien visar hur man gör, han vill kopiera sitt körkort. När bibliotekarien kopierat en kopia vänder mannen på pappret och visar med händerna. Han säger "andra hållet", på svenska med en brytning. Hans telefon ringer ganska högt och han pratar med någon på ett annat språk än svenska. Under tiden fortsätter bibliotekarien att kopiera åt honom. Samtalet avbryts, mannen frågar "Hello?" i telefonen. Han vill också kopiera sitt pass. Telefonen fortsätter att ge ljud, kanske en sms-signal. Mannen är väldigt artig och trevlig mot bibliotekarien, han tackar mycket på engelska. Han betalar 18 kr för 6 kopior när han går säger han igen "tack så mycket" denna gång på svenska.

Ur fältanteckningar Bibliotek 2

I många fall under observationerna är det bibliotekarien som agerar pedagog när det kommer till tekniska apparater men även när användare behöver hjälp med någon online. Även i det fysiska rummet behöver bibliotekarien ibland visa och förklara eller finnas tillhands med tips. Det stora arbetet med läsfrämjande hamnar också i lärandrummet:

9.45 kommer en vad jag förstår förskola in. En vuxen man och en vuxen kvinna, ca 6 förskolebarn med västar. De kastar sig in i barnhörnan och vet precis vad de ska, de letar fysiskt bland böckerna och ser sig omkring. De vuxna går också och letar böcker. Vissa av barnen leker med de leksaker som finns; pussel, leksaksservis och utklädningskläder. Några av barnen sätter sig vid det låga barnbordet och pratar och leker. Någon vill klä ut sig på riktigt men får ett nej av förskolepedagogen eftersom det inte är därför de är här, de ska ju leta efter böcker och de behöver snart gå. Den kvinnliga pedagogen frågar bibliotekarien om de har bajsboken eller någon liknande bok? Bibliotekarien ser efter i datorn och berättar att just den är utlånad. Ett barn säger "när vi valt vars en bok så lånar vi dem!" Bibliotekarien ger ett annat tips "Mullvaden handlar ju också om bajs, den ska stå på H". Förskolepedagogen verkar tacksam för tipset. Hon letar fram boken. Några av barnen har klätt ut sig i huvudbonader och alla barnen är inom barnområdet. De känns trygga, glada, lugna och vana vid att vara här. Barnen ropar hela tiden på pedagogen "Namn, namn!" Hon säger "nej, den här är för mycket text, den kan ni inte lyssna på, ta någon med fler bilder". "Jag vet inte vad jag ska välja Namn" säger ett av barnen. Pedagogen säger att de inte behöver ta ner leksaker som står i display, alltså uppe på bokhyllorna tillsammans med skyltade böcker. Några av barnen sitter rakt ner på golvet och tittar intensivt i böckerna. Kvinnliga pedagogen sitter ner också tillslut, lyssnar och tittar, hon bekräftar det som barnen ser "Ja, titta en dinosaurie".

Ur fältanteckningar Bibliotek 1

I ovanstående exempel, blir barnen trygga med saker de känner till sedan innan. Leksaker kan ses som en kontaktyta till böckerna. Det ger en väg in i biblioteket och till böckerna. Pedagogerna och institutionen de kommer med är en trygg ram i ett kanske okänt landskap för vissa. Förskolebarnen får redan här introduktion till de sociala koderna som finns i biblioteksrummet förmedlade av pedagoger och bibliotekarien. Både bibliotekarien och pedagogerna förmedlar och arbetar läsfrämjande. Det att läsa kan leda till lärande och i detta rum möjliggörande. Carlsson och Rivano Eckerdahl (Hansson & Wisselgren, 2018) understryker att förutsättningen för att uppdraget om demokratifrämjande på folkbibliotek ska uppfyllas, är bibliotekariens skicklighet och kunnighet inom professionen. Observationerna visar prov på detta bland annat genom att bibliotekariens roll på många sätt är en balansgång i mötet med användaren. Hur ska just denna användare få tillgång till erfarenheter, upplevelser och möjliggörande? I viss mån måste bibliotekarierna känna till, eller försöka känna till, sina användare som i exemplet nedan.

En äldre kvinna som inte verkar höra, vill lämna tillbaka något hon har i en påse. Bibliotekarien som är ny säger "ja, då lämnar du den där borta" och blickar mot låneautomaten. Den andra bibliotekarien som ser händelsen säger "jo, men dessa tar vi emot här" då hon verkar veta vem låntagaren är och vad som finns i påsen. "Jaha!" säger den nya bibliotekarien. Jag ser att det är ljudböcker, Daisy antar jag. Bibliotekarien som inte är ny säger låntagarens namn, frågar högt och tydligt flera gånger: "NAMN", vill du ha något nytt?? NAMN. Jag ser inte vad som händer och låntagaren svarar inte med ljud. Bibliotekarien säger att hon ska gå och se om det finns något nytt för låntagaren att hämta och att hon ska fråga "Namn" (en annan personal).

Ur fältanteckningar Bibliotek 2

Bibliotekarien måste ovan känna till olika vägar att gå och olika vägar att nå användaren som vill ha hjälp och som i längden söker information och kunskap. Jag finner det mycket troligt att lärandrummet verkar tätt sammankopplat med bibliotekarierollen som förmedlare och pedagog.

5.2.3 Korta besök - vardagsbruk

Under lärande rummet hamnar de korta besöken jag observerat många olika varianter av. De handlar ofta om att hämta eller lämna media, kort kopiera eller scanna och sedan gå igen. Jag ser dem som ett slags vardagsbruk eller rutin i användarens vardag. Besöken kan ta allt från en knapp minut och upp mot fem minuter beroende på vem användaren är. Besöken kan också handla om att bara fråga något, låna toaletten, sitta ner eller hämta biljetter till evenemang som ska ske på biblioteket. Det verkar också finnas en del användare som går en daglig runda förbi biblioteket för att se vem som är i rummet och eventuellt hälsa på personalen.

Vuxen man kommer in och går en runda, jag känner igen honom från de andra dagarna. Han kollar runt, kollar filmerna och mig. Han går en runda runt biblioteket och kollar in de andra användarna. Han går fram förbi disken och avbryter mitt i en konversation mellan bibliotekarie och annan användare. "Har ni inte de gamla..." säger han. Personalen nämner honom vid namn "Vänta lite "namn" så hjälper jag dig snart!" då går han ut igen.

Ur fältanteckningar Bibliotek 1

Mannen var i biblioteket den här gången i knappt tre till fem minuter. Jag såg honom ett par gånger under observationerna och bibliotekarierna berättade att han brukade gå en daglig runda in på biblioteket. Han brukar också låna ibland.

5.2.4 Sammanfattning Lärandrummet

Sammanfattningsvis påvisas både upptäckande, erfarenhetsskapande och möjliggörande aktiviteter i observationerna på att de två biblioteken. Bara genom att plocka upp en bok kan upplevelsen av läsningen, av bild eller text, ge upptäckter som ger kunskap och bildning. En stor del som syns i observationerna under lärandrummet är bibliotekariens roll som förmedlare, läsfrämjare och pedagog. Det överraskade mig hur bred kunskap och skicklig människokänedom samt pedagogik som faktiskt krävs i yrkesrollen. Inte minst när det kommer till tekniska och manuella system som biblioteksrummet kan bjuda på men främst i läsfrämjande och kunskapsförmedling. Ett annat tydligt analyssystem som framkom var korta, snabba rutinmässiga besök där de flesta har med lärandrummet att göra då de ofta hade med media att göra.

5.3 Mötesrummet

Mötesrummet stödjer de samhälleliga målen *möjliggörande* och *engagemang*. Skaparna av modellen har även ordet *deltagande* i mötesrummet. Tanken med mötesrummet är en öppen publik plats och en plats mellan arbete och hemmet. Här ska användarna kunna möta både likasinnade och de som inte är så likasinnade. Mötesplatsen ska ge plats åt öppna ytor för stora möten och små mötesplatser, som till exempel tidningshörna, för oplanerade möten som kan uppstå i rummet. Jochumsen, Hvenegaard Rasmussen och Skot- Hansen (2012)

menar att i diskussionen om biblioteket som en mötesplats finns oftast tredje platsen med så som Oldenburg (1997) definierar den, en plats där människor kan mötas över gränser. Det att olika generationer, etniciteter och kulturer kan mötas menar Oldenburg är hjärtat av det lokala sociala livet och rötterna till demokrati.

Mycket av det observerade materialet kan läggas under mötesplatsen men har också andra starka rum i sig. Här kommer jag dels att ta upp babycaféet - mötet som sker under inplanerad programverksamhet. Jag kommer också gå in på mötet mellan användare och bibliotekarie, mötet mellan användare som inte känner varandra samt den sociala mötesplatsen användare emellan. Här kommer jag också in på ett undertema som jag kallar rast från rasten, där jag diskuterar de båda bibliotekens barn och ungdomars användande av rummet som rastrum från rasten.

5.3.1 Mötet i inplanerad verksamhet – Babycafé

Möten under programverksamhet i rummet sker kontinuerligt på båda biblioteken, det finns bland annat: läsklubbar och språkcafé. Man ordnar också festligheter eller evenemang för grannskapet och i samspel med grannar.

På grund av Corona ställdes några planerade verksamheter och evenemang in under den tid jag observerade. Det var också på grund av Corona som mina observationer avbröts lite tidigare och jag därför inte hann ta igen kvällspassen (en kväll i veckan mellan klockan 17-19). Det är ofta under kvällarna som till exempel språkcafé äger rum, detta resulterade i att endast babycaféet observerades.

En morgon på *Bibliotek 2* fick jag möjlighet att vara med på en programverksamhet som startade upp på nytt efter ett uppehåll. Det var babycafé med fika, bokprat och lek.

Det är en tre månader gammal bebis och en femmånaders, plus föräldrar varav två är kvinnor och en är man. Bibliotekarien berättar om tanken med babycafé som är; fika och prat, ramsor, sång och böcker. Hon har lagt fram pekböcker och visar upp dem. ”Nu kan det vara intressant för era små att se kontraster, bilder, så kan man prata om vad bilden föreställer eftersom ni tränar redan på språk, det vet ni va?” Föräldrarna nickar, femmånaders bebisens blir väldigt intresserad av en pekbok som bibliotekarien håller upp. Gruppen skrattar åt detta.

Ur fältanteckningar Bibliotek 2

Under mötet, sjunger de några sånger och säger några rimramsor tillsammans. Bibliotekarien visar och tipsar om böcker, sedan får de erbjudande om fika. Bibliotekarien är med en stund men sedan lämnas deltagarna ensamma. Detta för att ge deltagarna tillfälle att prata, socialisera och mötas. Detta sker också och båda familjerna stannar kvar och samtalar och umgås kring sina barn. Här visar observationen tydligt på hur en programverksamhet kan verka för möten och länkande lokalt något som Brisander (2017) påtalar som en viktig framgångsfaktor för biblioteken i lokalsamhället. Föräldrar som är hemma kan komma till programverksamheten och vara sociala med andra föräldrar i grannskapet, samtidigt underbygger man bebisarnas språkutveckling och därmed läs- och skrivutveckling. På så sätt når man också ut till en av målgrupperna; spädbarn.

5.3.2 Mötet mellan användare och bibliotekarie

Något som bör redovisas här är mötet mellan bibliotekarie och användare. Studien var tänkt att endast fokusera på användarens aktiviteter och inte bibliotekariens. Efter observationerna insåg jag efterhand att för att få syn på användaren måste även bibliotekarien inkluderas. Eller rättare sagt, det gick inte att undvika. Bibliotekariens roll är för stor och viktig för att inte ta med. I svepen visades dock en stor skillnad här. På *Bibliotek 1* var det den näst största siffran i aktiviteten ”kontakt med bibliotekarie” [Bilaga 4]. 30 personer av 95 observerade hade kontakt med personal. Av dessa var 21 stycken flickor och kvinnor. På *Bibliotek 2* var det endast 10 personer av 98 observerade [Bilaga 5] som hade kontakt med bibliotekarier. Här var det jämt fördelat mellan könen. Jag finner det troligt att detta sammanfaller med kulturen av att hälsa på varandra på *Bibliotek 1*, men också diskens placering i rummet. Användarnas samtal och relationer med bibliotekarierna upptar därför en stor del av observationsmaterialet nedan.

Läxhjälp, vuxen förebild och konfliktlösare är tre exempel på bibliotekariens relation och roll med användare som är barn eller unga.

En liten pojke, kanske åttaårsåldern, kommer in med en isglass i munnen. Han hänger sin väska och jacka på en klädhängare precis bredvid ingången, frågar om han får låna vuxendatorn (den som inte är för spel) eftersom han har prov imorgon och visar upp en lapp han har med sig. ”Okej då säger bibliotekarien, det får du” säger bibliotekarien snällt. ”Oj har du prov imorgon!”

Ur fältanteckningar Bibliotek 2

Pojken verkar mycket van och trygg i rummet eftersom han med säkert kroppsspråk går rakt till klädhängaren och hänger sina saker som om han gör det varje dag, glassen i munnen bidrar till ett självsäkert intryck. Han verkar vara en van besökare och har en relation till bibliotekarien och de känner igen varandra. Under en annan observation går en ung kille fram till en av bibliotekarierna och pratar lite innan han ska gå, killen ger sedan bibliotekarien en kram och båda ser väldigt glada ut. Han har då suttit mer än en timme vid datorn.

Även bland vuxna användare blev det tydligt att många söker sig till bibliotekarien, inte för att de nödvändigtvis behöver hjälp utan för att de också vill socialisera och mötas.

Vuxen man kommer in och kollar tidningarna, browsar och tar en av dem, går sedan fram till en bokhylla och plockar ett par böcker. Han använder sedan en sökdator, säger däremellan hej till bibliotekarien, och söker vidare...//...Mannen på sökdatorn har letat fram en viss känd bok, trots detta går han fram till disken och frågar om bibliotekarien kan hjälpa honom att reservera den. De småpratar om boken som är väldigt populär, kön till boken är väldigt lång. De skämtar och säger att den kommer väl någon gång till sommaren.

Ur fältanteckningar Bibliotek 1

Mannen ovan letar själv upp boken på sökdatorn, härifrån kan användaren också logga in och reservera boken själv men han väljer att gå fram till disken ändå. Han får ett samtal, blir sedd och pratad med. Det kan bero på att han letade upp boken och såg att den inte fanns i rummet och därför kände sig frågande omkring när i så fall boken skulle komma in. Av detta framgår dock inte i samtalet eller mannens framtoning vid disken. I inledningen nämns Michnik (2020) som menar att människor går till biblioteket för att träffa människor. Engströms (2020) studie

talar också för detta. Författaren har i sina intervjuer angående meröppet användande stött på flera användare som påtalar vikten och betydelsen av att träffa bibliotekarien. En intervjuperson säger till Engström ”Det är välkommande att komma hit. Det är personal som tittar en i ögonen och hälsar välkommen” (intervjuperson 3)” (Engström, 2020, s. 14). Jag upplever att det är så med många användare i observationerna i denna studie.

Förenklat verkar det finnas två typer av användare under detta tema; de användare som vill bli sedda och de som vill vara osynliga.

Äldre kvinna kommer in, orientaliskt mönster på sjalen som är knuten runt halsen, hon har en grå kappa, kort page, lite gråblont hår, hon går direkt till en specifik hylla i barnhörnan. Går sedan runt där och tittar...//... Kvinnan med orientalisk sjal, har plockat en hög med ca tio böcker som hon tar med sig till låneautomaten, hon är väldigt tyst, går tyst och söker inte kontakt med personalen.

Ur fältanteckningar Bibliotek 1

I exemplet ovan utmärkte sig kvinnan för att hon till och med rörde sig ljudlöst, det var tydligt att hon inte ville bli sedd av någon eller hälsa på bibliotekarien till exempel. Några andra observationer visar också på smygande och ljudlösa användare. På *Bibliotek 1* är det svårare att passera obemärkt förbi eftersom disken är så central, därför måste bibliotekarierna överväga under några sekunder om de som kommer in vill bli sedda eller ej.

En äldre kvinna nästan smyger runt en pelare, hyllan med ”nyheter” fångar hennes intresse. Hon synar dem en stund och rör sig sedan ljudlöst mot låneautomaten. Under ena armen har hon en trave böcker i andra handen en käpp.

Ur fältanteckningar Bibliotek 1

Vissa användare söker alltså kontakt med personalen och vill bli sedda och samtalande med och så finns det de som inte alls verkar vilja synas eller höras som kvinnorna ovan. Det blir mer synligt på *Bibliotek 1* eftersom det finns en kultur där av hälsande och närhet. På *Bibliotek 2* syntes inte dessa smygande användare på samma sätt eftersom det där inte finns en lika stark hälsningskultur. Det verkar dock finnas plats för både den som vill bli sedd och den som inte vill bli sedd på båda biblioteken. Bibliotekarierna på *Bibliotek 1* måste med fingertoppskänsla märka vem som vill bli sedd och vem som inte vill bli sedd. Återigen spelar bibliotekarien en stor roll.

På *Bibliotek 2* är disken och personalen längre bort från dörren, på detta bibliotek är känslan mer att man sköter sig själv, användare går och kommer mer utan att kontakta bibliotekarien. Det fanns dock de användare som gick rakt fram till disken för att hälsa ändå.

De hälsande användarna verkar överlag agera som att de ”känner” bibliotekarierna, det vill säga de har utvecklat en social relation med personalen. De kan varandras namn och vet när personal jobbar och frågar om mående till exempel.

En kvinna som suttit vid datorn sen jag kom, mer än en timme, går fram till disken och frågar om ”Namn” (en bibliotekarie) är där idag, hon får veta av den andra bibliotekarien att ”Namn” är sjuk. Kvinnan lånar sina böcker, går tillbaka in och packar ner dem, går till

dagstidningarna och lånar hem en av de äldre, hon lägger den vant i en plastpåse, men säger inget eller lånar den ej i automaten (om man nu kan det?).

Ur fältanteckningar Bibliotek 1

Under en observation några dagar senare var personalen tillbaka och ovanstående användare gick direkt fram till personalen och frågade hur det nu var med bibliotekarien och vilken sjukdom hen hade haft med mera. Många observationer vittnar om detta. Vid ett tillfälle var det en ung kvinna som browsade och plockade böcker och därefter frågade personalen i disken om en annan personal hade slutat nu. Kvinnan visade en besviken min när detta besvarades jakande. Bibliotekarien tycks således ha en stark social betydelse i många användares liv. Det visar också på att bibliotekarien har en balanserande roll när det kommer till att bemöta på olika sätt, ett bemötande för varje användare. Att arbeta på relationen till användarna är som tidigare nämnt enligt Brisander (2017) en av framgångsfaktorerna för lokala bibliotek. Brisander menar att genom fokus på relation och förhållningssätt till användare kan detta leda till att delar av makten flyttas till användarna som kan känna mer delaktighet i verksamheten. Delaktighet kan leda till en lokalbiblioteks känsla (community librarianship). Det är viktigt menar författaren att känna till lokalsamhället i vilket biblioteket verkar i. Klinenberg (2018) skriver om vikten av de sociala och mjuka infrastrukturerna. I studier vid kriser och katastrofer har Klinenberg sett stor skillnad på de samhällen där det fanns en lokal mötesplats och där det inte fanns och menar att det kan vara avgörande för överlevnad till och med.

5.3.3 Oplanerade möten användare emellan

Som jag nämner under *Inspirationsrummet* ovan verkar det som att användarna befinner sig i egna vardagsrum och att dessa befinner sig precis nära alla andras vardagsrum. Kulturen på båda biblioteken visar att man inte interagerar med andra användare, eller att man i de flesta fall är försiktig om man gör det. Det framkom relativt sällan att användare krockade eller möttes med andra användare.

Kring dagstidningar finns en lite annan kultur än i resten av rummet. På båda biblioteken är det ofta samma personer som läser tidningarna och de verkar ibland känna igen varandra på grund av detta. Vissa användare kommer varje dag på samma tid, andra lite olika tider och vissa kanske bara någon eller några av dagarna i veckan. Överlag är dagstidningarna mycket populära bland äldre användare men även användare i medelåldern. I exemplet nedan är två användare intresserade av samma tidning.

16.05 Äldre man kommer in, svart mössa, stort grått skägg, svart tjock jacka, vitt hår. Han går förbi disken och säger "hej, hej, hej" lite lågt sjungande. Han går direkt till tidningshyllan med dagstidningar och går sedan till ett bord åt höger, slår sig ner. En äldre kvinna kommer in och går mot tidningarna. Hon haltar lite och har en framåtlutad gång. Hon nickar mot mig och ler, jag nickar tillbaka. Hon tar en annan dagstidning och sätter sig vid det andra bordet som finns en bit från mannen. Efter en stund frågar den äldre mannen kvinnan om hon vill ha hans tidning, hon säger "absolut, tack så mycket!" Mannen går försiktigt ut och säger trevlig helg när han går ut, bryter lite i språket. Jag hör att kvinnan bläddrar i tidningen, men jag ser henne inte så jag reser mig och går en sväng, hon sitter lutad med hakan i handen, läser noga. Hon går sedan precis innan stängning klockan 16.55, säger "hejdå".

Ur fältanteckningar Bibliotek 1

Många observationer visar som här att användarna trots egna vardagsrum inte är helt instängda utan ändå lyhörda för andra och öppna för begränsad interaktion. Användare utväxlar här små ord och fraser och leenden, sedan låter de varandra vara i läsandet. Audunson (2004) anser att lågintensiva platser som författaren menar finns på bibliotek, kan ge möten med andra som inte har samma åsikter eller kontext. Aabö och Audunson (2012) skriver att även i de mest homogena bibliotek stöter man ändå på människor av annan etnicitet, ålder eller kulturell bakgrund. Biblioteket menar författarna öppnar för att användare kan röra sig mellan olika högintensiva och lågintensiva aktiviteter och mötesplatser.

5.3.4 Planerade möten vänner emellan

Vuxna användare verkar bestämma träff i rummet. Under en av mina första observationer i *Bibliotek 2* föregick vad det verkade en arbetsintervju där jag kände mig obekvämt över att kvinnan som blev intervjuad hördes tydligt för alla i rummet. Hon fick berätta var hon jobbade nu och vad hennes arbetsuppgifter var där. Det som redan är en utsatt situation blev i mina öron en ännu mer utsatt situation. Dessutom verkade andra användare uppleva samma sak.

Jag hör någon som verkar göra ett schema, de sitter framför glasfönstren i en liten stolsgrupp. Det är två personer, det verkar vara en arbetsintervju. "När kan du jobba" säger man till exempel. Det hörs i hela rummet, trots eller på grund av att det är så stort. Man hör allt som de säger. Det är svårt att vara diskret här...//...Två äldre personer sitter och läser dagstidningar bredvid dem som pratar så högt, den äldre kvinnan flyttar från den platsen och suckar lite, daskar tidningen lite, som att hon känner sig störd av dem som pratar. Hon sätter sig istället hos den unge mannen med datorn, han sitter i "halvrummet" framme vid låneautomaten. Jag hör att han säger ungefär "ja, att det är faktiskt ett bibliotek" till henne.

Ur Fältanteckningar Bibliotek 2

Jag antar vid observationen att kvinnan antytt att hon blivit störd och att det var det unge mannen svarade på, vilket möjligen antyder att han också blev störd. Kvinnan som intervjuade gjorde ingen ansats att prata tystare eller liknande. Detta visar på att det finns en norm som jag nämner i inspirationsrummet, men här verkade det som att de två som satt i arbetsintervjun var i en egen norm, ett eget vardagsrum där de inte tog hänsyn till de andra som befann sig i biblioteksrummet.

Under en annan observation verkar två grupper av användare ha bestämt träff på *Bibliotek 2*

En vuxen kvinna kommer och sätter sig hos en annan kvinna, den första har sin egen dator med sig. De pratar lågt och snabbt på arabiska, de verkar ha ett förtroligt samtal...//...Jag sitter i soffan med bibliotekarien, då kommer det tre äldre damer in genom dörren, bibliotekarien reser sig på en gång och säger samtidigt "de brukar sitta här och prata Serbiska". Jag reser mig samtidigt och kvinnorna ser det och utropar "då kan vi sitta där!" "Ja visst", säger bibliotekarien glatt. Hon säger till mig att de brukar ha en social stund här. De sitter sedan och samtalar under knappt en timme ungefär.

Ur fältanteckningar Bibliotek 2

De två grupperna av kvinnor fortsätter samtala med varandra, i den första gruppen kvinnor ankommer en tredje kvinna en kort stund. Möjligen för att hälsa på en av kvinnorna i gruppen, sedan går hon igen. Under tiden kommer en familj med två barn där mamman pratar amerikansk engelska. I rummet talas vid detta tillfälle

fyra språk samtidigt och två av språken talas av två grupper som verkar ha bestämt träff med varandra i rummet. Det visar rummet som mötesplats för olika kulturer och språk, dock i enskilda grupperingar. Gruppen som pratar Serbiska verkar känna varandra, men de verkar mötas på biblioteket för att de talar samma språk. När de lämnar biblioteket går det mot torget, varför möts de här och inte hemma hos någon av dem? En av kvinnorna har en rullator och svårt att gå, därför förmodar jag att de bor nära och har detta som en lokal trivsamt mötesplats.

5.3.4.1 Rast från rasten

Nedan presenteras temat rast från rasten eftersom observationerna tydligt visade att barn och ungdomar använde biblioteket under sina raster från skolan men också under och efter skoltid på eftermiddagar. Mötet sker då utifrån en grupp vänners planering eller impuls. Att barn och ungdomar använde rummet som rastplats från sin egen skolrast eller mellan skola och hemgång var tydligt på båda biblioteken. Detta kan förklaras med att båda biblioteken är knutna till en skola och agerar skolbibliotek åt just den skolan. På *Bibliotek 1* besöktes rummet av ungdomar, främst från högstadiet som ligger i huset, innan öppningstid då de ibland hade elevens val med läsning på schemat. Även under skoldagen på rasterna samt ibland efter skolan för läsläsning och skolarbete. Här var andelen som gick eller stod i grupp samt satt i grupp mycket hög på svep. 35 personer av 95 observerades stå eller gå i grupp, sittandes i grupp observerades 38 av 95 personer [bilaga 4]. På *Bibliotek 2* som ligger en liten bit ifrån sin skola var det endast 15 av 98 som stod eller gick i grupp och 27 av 98 som satt ner [bilaga 5]. På *Bibliotek 1* har det troligen att göra med att ungdomarna från skolan ofta kom i relativt stora grupper under skoltid. Exemplet nedan är från en observation mitt på dagen.

Killarna vid datorerna låter ganska mycket och har hög "spelmusik" på datorerna. Bibliotekarien går dit och de blir lite nervösa men hon säger: "vill ni kanske rulla ner rullgardinen, ja ni kan göra det själv" och ger dem verktyget för att rulla ner rullgardinen, solen står på rakt i ögonen på dem. De småpratar lite men blir inte tillsagda att skruva ner eller liknande. Två unga killar till kommer in och letar studieplats, går fram och tillbaka, det är upptaget överallt.

Ur fältanteckningar Bibliotek 1

Det verkar av exempel som det ovan, finnas en osynlig regel mellan personal och ungdomar. Personalen verkligen önskar och arbetar för att barn och unga ska känna sig välkomna i rummet. Personal verkar i alla fall känna igen eller känna till vilka de är och väl medvetna om att de snart till exempel går igen när rasten är slut.

I exemplet nedan var ungdomarna helt ensamma en liten stund i biblioteket.

Tre unga killar kommer in och går rakt till rummet för tonårsböcker. En av dem kommer ut igen och pratar mycket artigt "ursäkta skulle vi kunna få låna schackpjäserna", "Ja visst" säger bibliotekarien och tar fram dem. "Tack så mycket"...//...De sitter sedan och småpratar och spelar schack vid ett av borden i tonårsrummet. Det finns två bord där som har påmålat schackbräde på ytan. Just 9.45 är hela biblioteket tomt på andra, det blir verkligen en lugn oas för killarna, de sitter stundtals tysta och pratar emellanåt men det är svårt att veta om vad eller hur eftersom jag befinner mig i andra rummet.

Ur fältanteckningar Bibliotek 1

Jag antar efter att ha observerat flera barn och unga som besöker rummet under skoltid att det möjligen är stökigare i korridorer eller utomhus på skolan. I biblioteksrummet kan de som ovan sitta lugnt i en vrå och spela schack. En annan anledning kan ju vara att de fått lov av sina lärare till exempel att besöka biblioteket under lektionstid.

Den osynliga överenskommelsen kommer också fram vid stök i samband med ungdomarna och barnen. Bibliotekarierna verkar under sekunder väga och balansera varje situation. Här är relationen till bibliotekarien också viktig ur inspirationsaspekten; att barn och ungdomar får möta en vuxen i vardagen som inte är deras förälder, lärare eller fritidspedagog. Den vuxne bibliotekarien kan se, höra och tilltala dem på annat än andra vuxna gör. Även andra vuxna i rummet kan bidra med detta speciellt när barnen är i rummet utan egna vuxna. Detta kan tillhöra mötesrummet, lärandrummet men också till stor del inspirationsrummet. Exemplet nedan visar på hur en bibliotekarie tar sig an stök i rummet.

Vid 10.10 kommer ca åtta unga killar som också de går in i rummet för tonårsböcker. Det låter mycket efter att de gått in så efter 5 minuter går personal in och säger att de får ta det lite lugnare. Personalen går tillbaka till disken och en hög duns hörs inifrån rummet. Bibliotekarien går tillbaka och jag hör hen säga "vad var det nu som hände här?" Jag hör därefter mummel och fniss och någon som säger "Jag trodde hyllan skulle ramla", bibliotekarien säger "nu får ni ta det lite lugnt och sätta er ner". Bibliotekarien försöker få in killarna i samtal genom att fråga olika frågor som "någon som gillar hundar? Någon som är vegetarian?" Killarna skrattar nervöst och roat och vissa av dem svarar bibliotekarien. Hen stannar där inne en bra stund och får igång ett samtal med killarna. När bibliotekarien lämnar dem är de tystare och lugnare i rummet...//... Efter ca 10 minuter går bibliotekarien tillbaka in till de åtta killarna och berättar att de ska göra lite förändringar på biblioteket och uppmanar killarna att skriva ner om de saknar något på biblioteket. En skojar och säger "vi saknar kärleken", då svarar bibliotekarien "nä inget trams nu, om ni vill vara med och påverka så kan ni skriva!". De fortsätter diskutera tillsammans. Stämningen är god.

Ur fältanteckningar Bibliotek 1

Vid ett senare samtal med bibliotekarien fick jag möjlighet att fråga vad som hände i rummet. Det framkom då att ställa frågor om hundar och matvanor mest varit ett sätt att få dem att sätta sig ner och ta det lite lugnt. Det verkar enligt mig som att bibliotekarien improviserade i stunden och det hade en effekt på ungdomarna och rummet. Utifrån sett verkade de båda parterna känna till varandra med tanke på språket och tonen på rösten som användes och det fanns skratt men ändå respekt dem emellan.

På *Bibliotek 2* verkade det vara yngre barn som umgicks i biblioteksrummet på raster från skolan under dagen, som nedan.

Tre tjejer kommer in högljutt, de sätter sig vid de runda borden och fätöljerna, en av dem äter äpple och de tar fram en kortlek och börjar dela ut, en fjärde flicka tillkommer, en femte tillkommer, en sjätte...//...Tjejerna som spelat kort ett tag, pratar mycket men inte så det stör, (enligt mig) de verkar ha roligt och genuint trevligt. Tävlingsinriktade och hetsar varandra lite. ...//...Två av tjejerna går ut då klockan är 12.16, "hallå kolla klockan" säger de till de andra tjejerna. De mumlar ngt om att de kör lite till, "eller hur!" säger någon. De verkar avsluta spelet på grund av att någon vinner, några av dem springer genast iväg och ser jätteglada ut, vänder sig om och ropar till de som är kvar "hallå vi kommer försent! "Namn" kommer bli skitarg!" De går allihop klockan är 12.17.

Ur fältanteckningar Bibliotek 2

Här märks det tydligt att det egentligen är skoltid eftersom de talar om sin pedagog och att hen kommer bli arg när de kommer försent. Det är intressant att det kommer till biblioteksrummet för att spela kort. Det borde finnas platser på skolan, men det är efter observationerna troligt att anta att biblioteksrummet ger barnen en rast från rasten och skolmiljön.

Främst märktes barnen på *Bibliotek 2* direkt efter skolans slut på eftermiddagarna. Då verkade många passera biblioteksrummet på vägen hem, vissa stannade andra gick vidare. Några för att göra läxor andra för att umgås. Många ville sitta vid bibliotekets datorer, därför har man på biblioteket märkt en dator med texten ”inga spel på denna dator”, så att andra användare som behöver skriva ut eller göra annat på dator kan få tillgång. Ljudnivån i rummet blev genast högre efter skolans slut. Barnen verkade inte ha ett fritids att gå till, detta kan vara på grund av föräldrars ekonomi enligt en bibliotekarie. Det kunde också vara så att barnen kände sig för stora och för coola, för att vara på fritids på skolan och hellre vill vara i närheten av ungdomsfritids som är en trappa upp i samma lokal som biblioteket. Där är dessa barn för unga för att få vara. Det fanns också tillfällen då de som hade åldern inne för att få vistas en trappa upp umgicks i biblioteksrummet i väntan på att fritidsgården skulle öppna. Nedan är ett tillfälle en ganska sen eftermiddag med yngre barn.

Barnen låter mycket i hörnan, en av bibliotekarierna går dit, ett av barnen ligger i en mjuk ”babypool”. Bibliotekarien säger att den där är bara för bebisar. Barnen fnittrar, den andra bibliotekarien tillkommer och fortsätter ”vet du hur många bebisar som har kräkt i den där?!” ”Oooh va????!! Jag kommer få coronavirus!” säger pojken och reser sig upp. De andra barnen bara skrattar. Personalen upptäcker att ngt är borta, jag ser inte vad det är men antar att det är något bland pussel- och spelgrejorna, eventuellt spelpjäser. ”Nu får ni leta upp dem killar” hör jag den första bibliotekarien säga, jag hör ett av barnen säga ”det var så när vi kom”. Jag hör inte allt som sägs efter detta, bibliotekarierna ger sig inte, efter en stund hittar de vad det nu är de letar efter. Jag ser ett av barnen böja sig ner och plocka upp något. ”Bra jobbat” säger den första bibliotekarien, ”kasta inte med dem igen tillägger hon” stämningen verkar god och fnittrig. Klockan ringer en melodi ute på torget, barnen eller några av dem, pojkarna sätter sig på en ny plats i biblioteket, de stolarna framför glasväggen, de spelar på sina mobiler, de andra låter igen och busar i hörnan.

Ur fältanteckningar Bibliotek 2

Under ovanstående exempel var det ungefär sju barn i gänget. Det påverkar i stort sätt hela rummet, även om eller kanske på grund av att rummet är så stort. Detta var ett återkommande tema på *Bibliotek 2* rummets utformning och rymd gör så att många påverkas om några få busar. Allt hörs väldigt tydligt i den goda akustiken. Det är också så att man syns när man stiger in i rummet, nedan följer vad som hände en stund efter ovanstående episod.

En flicka kommer in samtidigt som hon ser ner i sin mobil och skriver, hon går in försiktigt och kollar ner mot barnen, verkar osäker på om hon ska gå in, går ut igen, kollar på mobilen hela tiden, hon går lite fram och tillbaka utanför, ser ömsom in i lokalen och ner på mobilen, skriver, sedan går hon in snabbt och hämtar toalettnyckeln.

Ur fältanteckningar Bibliotek 2

Flickan som kom senare verkade osäker på om hon skulle gå in eller ej. Att hon smög fram och kikade ner mot barnen fick mig att anta att hon eventuellt inte ville

vara i rummet med just de personerna som befann sig i rummet just nu, eller att hon kollade om just hennes vänner var där. Det visade att det kan vara svårt att välja att gå in i rummet om det redan "ägs" av andra som man inte vill träffa eller känner sig bekväm och trygg med. När man träder in i rummet märks det och man syns, det skulle vara svårt att gömma sig om nu flickan till exempel vill vara där men inte med de barnen som är där just då. Frågan blir då vem har rätt till rummet, och vem är trygg i rummet? Detta är också något som Brisander (2017) tar upp i fråga om offentliga rum. Vissa kan uppleva sig bli utestängda från rummet, något jag finner troligt här. Engström (2020) menar att tryggheten kan se olika ut för olika användare. På *Bibliotek 1* verkar det lättare att "slinka in", eftersom hela biblioteket är avlångt och man kan välja att gå till höger eller vänster och behöver inte träffa på dem som är i andra änden. Här visar observationerna att bibliotekariens roll är viktig då det är hen som behöver balansera om det uppstår problem eller olika behov och viljor. Jag ser också att det saknas platser att "gömma sig" på i *Bibliotek 2*. Kanske är det en tanke bakom det för att göra rummet tryggare under till exempel meröppet. Jag finner det troligt att en till exempel äggformad fåtölj i något hörn, förslagsvis i "halvrummet" som är ganska nära personalens disk, skulle underlätta för dem som behöver lugn, ro, extra trygghet och som inte vill vara med de personer som nu "äger" rummet.

Barn och unga på de båda biblioteken var ett stort inslag i observationsmaterialet. Det har att göra med att observationerna företogs under dagtid samt att båda biblioteken är integrerade skol- och folkbibliotek och på så sätt "tillhör" vars en eller flera skolor. Möjligtvis är och blir det en vana för dessa barn att gå till biblioteket på grund av detta. Jag fann det intressant att rummet användes så mycket på rasterna av vissa av eleverna. Det var som att de hade funnit ett rum som var "deras" där de kunde ta rast från rasten. Vad är det som är så skönt med biblioteksrummet? Detta är frågor som till en annan gång hade varit spännande att ställa i intervjuer för att komplettera observationerna ytterligare.

5.3.5 Sammanfattning Mötesrummet

Mötesrummet stöttar engagemang, deltagande och möjliggörande för användarna. Bland annat blev det synligt här att mötet i inplanerad verksamhet bjuder på en annan form av möten och kanske är den mötesform som länkar mest mellan människor som inte känner varandra. Mötet mellan användare och personal står för en stor bit här precis som den gör i länderummet. Det står tydligt att bibliotekariens roll och mötet med personal är mycket betydelsefull för många användare. Det icke kommersiella tredje rummet lägger upp till möten som inte är inplanerade vilket kan kännas befriande och avslappnande och samtidigt finns det planerade möten vänner emellan som också sker i rummet. Det blev ibland synligt att rummet kunde "ägas" av någon som var i rummet först speciellt blanda barn och unga på båda biblioteken. Vems rum är det, och vem är trygg i rummet? Finns det de som hamnar utanför rummet i så fall? Detta skulle till en annan studie vara intressant att se på. Barn och unga använder rummen som mötesplats där en bidragande faktor kan vara att båda biblioteken är skolbibliotek utöver rollen som folkbibliotek, men det märks i observationerna att eleverna som använder rummen uppskattar dem och det skulle vara intressant att se vidare på varför. Även varför de elever som inte uppsöker biblioteket inte gör det.

5.4 Aktivitetsrummet

Aktivitetsrummet stöttar samhällsmålen *engagemang* och *innovation*. *Skapande* har en stor roll i detta rum. Enligt författarna till fyrarumsmodellen ska tillgängligheten till workshops och material samt inspiration i gemenskap med andra bidra till denna bit. Användarna ska enligt fyrarumsmodellen kunna bli inspirerade att skapa ny konst och kultur. Detta genom att till exempel inspireras av andra och ha tillgång till verktyg för att kunna skapa vad de har lust till.

På stadsdelsbiblioteken jag har observerat finns inte tillgång till musikrum eller likande, vilket är förståeligt på grund av storleken på biblioteken. Det närmaste de kan komma är datorer med program och spel samt workshops och evenemang som har med konst och kultur att göra. Detta är eventuellt det rum som kan halta lite i fyrarumsmodellen på de bibliotek jag observerat. Med stor säkerhet har det med Covid-19 att göra och att mina observationer inte skett då tillfällen som dessa ges, men även på storleken av rummet. De integrerade skol- och folkbiblioteken verkar hitta vägar som passar deras rum, användare och omgivningar. Nedan framkommer resultat från scen och konst samt förlängning av andra rummet. Andra rummet nämns i avsnittet för tidigare forskning och syftar på arbete eller studier, det område där individen är väldigt produktiv och aktiv i sitt liv. Att jag tar upp det här har att göra med det som också tidigare nämnts att vi inte kan veta vad användare gör vid datorerna.

5.4.1 Scen och konst

På båda biblioteken finns papper och pennor ofta eller alltid framlagda i barnhörnorna, detta ser jag som ett försök att möta förväntningen om kreativitet. Eftersom jag inte var med på kvällar eller på andra evenemang har jag inte observerat många framträdanden på scen. Dock var jag på *Bibliotek 1* när de en lördag, då det vanligtvis är stängt, hade en familjedag. Denna dag firades en svensk barnbok och man hade pyssel, tipsrunda och andra tävlingar. Biblioteket hade även besök av två sagoläsande dragqueens. Dessa hade två genomläsningar till vilka man hade kunnat hämta biljetter. Det var mycket folk och barnen bjöds vara del av sagouppläsningen. Här fick både de och föräldrar vara kreativa och bli inspirerade. Under pysslandet upplevde jag att familjer var i sina individuella grupper i vars ett vardagsrum. Varje familj skötte sin familj. Ibland gick barnen över gränserna till andra familjer men det var ganska tydligt att familjer höll sig till sitt. Här tyckte jag mig se det som Aabö och Audunson (2012) talat om i tidigare forskning att biblioteksrummet blev en förlängning av första rummet, alltså hemmet. Det var uppenbart lördag och familjerna var samlade och ville uppleva något med varandra, inom familjen.

Det närmsta observationerna kom en användare som engagerats i scenen på biblioteket var under en observation på *Bibliotek 1*. En användare pratade då med bibliotekarierna om förra sommarens utomhusevenemang då det tydligen varit få i publiken. Kvinnan uttryckte ett visst missnöje och undrade över hur marknadsföringen gått till. Bibliotekarierna lyssnade och diskuterade med kvinnan. Observationen gav intrycket att hon nog varit en del av en teatergrupp eller liknande. Samtalet går över till vad som ska ske denna sommar. Bibliotekarien säger att evenemanget är för barnfamiljer som är hemma under sommaren. Jag förstår på hennes kroppsspråk och det hon säger att det inte finns

mer att göra åt publikfrågan på grund av detta. Samtalet fortsätter och kommer in på ekonomi i kommunen. Användaren undrar över om det är sant att det blir mindre och mindre pengar. Jag förmodar att hon menar till biblioteket och aktiviteter som de tidigare pratat om.

5.4.2 Förlängning av *andra rummet* – arbete och studier

Som tidigare nämnts visar inte observationerna vad de som sitter vid datorerna gör. Jag menar att de kan vara aktiva, skapande och kreativa i det de gör där. Därför hamnar de som använder datorer både bibliotekets och sina egna i aktivitetsrummet, de skulle också kunna passa i länderummet beroende på vad de gör på sina datorer. Nedan visas ett exempel på att biblioteksrummet tydligt kan vara en förlängning av andra rummet. Det är mitt antagande att det är en förlängning av andra rummet på grund av personernas ålder, unga vuxna och vuxna, samt tiden som är förmiddag en vardag.

10.55 just nu sju personer i bibblan, olika åldrar, i vuxen ålder. Alla sitter för sig själv och läser, skriver eller arbetar vid egna datorer, bibliotekets datorer och med mobiler. En läser dagstidning, en sitter med ett häfte samt penna framför sig men också mobilen, samt en energidryck. En kvinna jag känner igen sitter nästan på samma plats hon suttit varje gång jag observerat här. Hon verkar studera för hon har böcker och egen dator. Hon har alltid hörlurar i öronen. Hon sitter med fronten ut mot fönsterväggen, ryggen mot rummet. En ung man sitter med sin egen dator bredvid en av bibliotekets datorer, jag vet inte vad han gör. Han sitter och kollar på båda skärmarna. En ung kvinna sitter med egen dator i ”halvrummet” där också en ung man satt häromdagen med sin egen dator. Hon skriver och läser på datorskärmen.

Ur fältanteckningar Bibliotek 2

Detta är en vanlig syn på båda biblioteken. Enligt Jochumsen, Hvenegaard Rasmussen och Skot- Hansen (2012) är generationer efter 1960 inte bara vana vid att konsumera kultur utan också vara med och skapa kultur. De är också mer vana vid att användare ska involveras och till och med driva innovation. Författarna stryker under att om bibliotek vill vara relevanta måste de vända sig till dessa generationer också ”to provide performative spaces in witch creation and co-creation are possible” (2012, s. 593). På *Bibliotek 2* var det en hög andel av besökarna som enligt svep [bilaga 5] satt ensamma. 33 personer av 98 sitter ensamma. Något som sammanfaller med rummets utformning och många användare som verkade arbeta med något eget. *Bibliotek 1* var det endast 14 stycken av 95 som satt ensamma [bilaga 4].

5.4.3 Sammanfattning aktivitetsrummet

Aktivitetsrummet stöttar engagemang, innovation. På grund av att dessa evenemang blev inställda under mina observationer eller att jag inte observerade kvällstid blev mindre insamlat som eventuellt skulle tillhört aktivitetsrummet. Med hjälp av en heldag med pyssel och besök av sagoläsare utanför ordinarie öppettid, skapade *Bibliotek 1* till viss del aktivitetsrummet. Här var det dock tydligt att familjer höll sig till sina egna vardagsrum och interagerade mindre med andra familjer. Detta kan ses som en förlängning av första platsen och behövs också på biblioteket. Förlängning av andra platsen hamnade också under aktivitetsrummet då de som sitter med datorer är svåra att se på utifrån vad exakt de gör. Högst troligt är att de flesta arbetar och studerar, och eller skapar något.

6. Avslutande diskussion

Uppsatsens syfte har varit att fördjupa kunskapen om hur biblioteksbesökare använder folkbibliotekets fysiska plats. Intentionen var också att komplettera tidigare forskning med studier av de integrerade skol- och folkbiblioteksrummen. Fokus har varit på besökarnas aktivitet i rummet därav har också vissa av bibliotekariernas aktiviteter hamnat i fokus. De övergripande forskningsfrågorna har varit: 1. Hur används det fysiska rummet av besökare på två integrerade skol- och folkbibliotek i södra Sverige? 2. Hur kan man förstå de skillnader och likheter som finns i användandet av rummet i relation till det fysiska rummet? Som jag visat i resultatet och analysen är användningen av rummet komplext. För att formulera en slutsats återvänder jag nedan till frågorna en och en.

6.1 Hur används det fysiska rummet?

Hur används det fysiska rummet av besökare på två stadsdelsbibliotek i södra Sverige som dessutom är integrerade skolbibliotek? Enligt observationer och svep finns det både låneverksamhet, det vill säga utlån, återlämning och reservation som kan involvera användare själva eller användare med hjälp av annan användare eller personal. Även i detta finns många lager då användare är olika och alla har olika behov som till exempel lyssnaböcker, böcker med större stil eller enklare språk. Inom barn och ungdomsböcker finns också olika nivåer och kategorier för att möta användares behov. Här spelar bibliotekarien en till synes viktig roll i att uppmärksamma och/eller finnas tillhands för att möta de olika behoven eller icke-behoven.

Besökare använder i stor utsträckning bibliotekets datorer samt skrivare, scanner och kopiator. De använder sittplatser och bord för att läsa, sitta ner och scrolla på mobil, använda sin egen dator, jobba eller studera. Att läsa dagstidning är en stor del av många användares aktivitet. Vuxna användare verkar kunna bestämma träff i rummet och mötas med läxor eller för att prata sitt språk till exempel.

Då observationerna skedde under dagtid och biblioteken verkar som integrerade skolbibliotek står barn och unga för mycket av det observerade materialet. En av de stora slutsatserna utifrån detta är att barn och unga använder rummet annorlunda än vad vuxna gör. Rummet blir mer som ett uppehållsrum och spontan mötesplats för unga än vad det blir för vuxna. Ofta kommer och vistas barn och unga många i grupp medan vuxna besöker biblioteket ensamma. Barn och unga, pratar, umgås, äter godis och slappnar av snarare än primärt att låna böcker. De kan i många fall, använda leksaker, pyssel, datorer eller spel som finns i rummet. Yngre barn tittar och läser gärna i böcker på plats. Barn och unga kan använda rummet till läxläsning. Då det är de vuxna i ett samhälle som dikterar den sociala normen kan barn och unga upplevas stökiga, bråkiga och högljudda. Här är det intressant att se på fyrarumsmodellen som vill att användare ska mötas, inspireras, lära sig och vara aktiva skapande människor. Något som genomsyrar bibliotek i Skandinavien. När detta ska kombineras med sociala normer i offentliga rum kan krockar uppstå.

Det är alltså ett komplext mycket nivårikt användande av rummet som verkar ske. Rummet i det integrerade skol- och folkbiblioteket verkar vara av stor vikt för många besökare i väldigt olika åldrar. Det kan bli problem på dessa mindre bibliotek om någon redan "äger" rummet, som en annan användare inte känner sig trygg med, då får den som kommer sist "inte plats" på biblioteket. Till exempel kan elever som känner till andra elever inte vilja gå in i biblioteksrummet då någon annan redan intagit rummet. Det kan också vara troligt att vissa vuxna och äldre väljer bort helt, eller anpassar sina tider, när de kan besöka biblioteken på grund av att det finns många barn och unga eller elever där. I *Bibliotek 2* var det ganska tomt på pensionärer precis när skolan slutar. Användare verkar därför anpassa sig till andra användares tider.

Det som också syntes var att användare rör sig snabbt och nästintill omärkbart mellan låg och högintensiva aktiviteter, de skiftar fokus relativt lätt om så behövs i möte eller krockar med andra användare i rummet. Användare verkar medvetna om att rummet är offentligt och hur man förväntas agera i rummet. Ibland finns det användare som inte går efter de osynliga regler som finns. Här verkar finnas en relativt hög tolerans bland de användare som följer de något osynliga reglerna mot de som av olika anledningar inte följer eller har möjlighet att "se" eller förstå regler som är osynliga.

En annan slutsats att dra är att det mycket är upp till bibliotekarien eller biblioteket att se problem som kan uppstå och göra vad de kan åt det. Det gäller här att vara formbar och samtidigt inte tappa huvudfokus. På detta sätt kan biblioteket liknas vid en formbar mjuk massa, den ska kunna anpassas utefter den specifika användares behov men även hela lokalsamhällets behov som grupp. Detta försöker de båda biblioteken lösa med delvis det fysiska rummets uppbyggnad, genom att skapa rum i rummet försöker man göra alla rum från fyrrumsmodellen möjliga. Exempelvis barnhörna eller rum med ungdomsböcker. Tidningsbord med fätöljer. Även genom sina olika och utspridda öppettider då användare kan finna "sina egna tider" som passar just dem.

6.2 Skillnader och likheter i relation till det fysiska rummet?

Hur kan man förstå de skillnader och likheter som finns i användandet av rummet i relation till det fysiska rummet? Rummets uppbyggnad är olika på båda biblioteken. Diskens placering, samt de mindre och trängre ytorna på *Bibliotek 1* leder till mer närhet och eventuellt kulturen av att hälsa på varandra, vilket ger mig en känsla av hemtrevnad och trygghet. Detta kan kopplas till det lokala biblioteket som verkar i sin kontext genom att lära känna sin omgivning och sina användare. Det finns inget tvång att hälsa men det är svårt att gå in i rummet och gå förbi utan att bli sedd. Det finns två rum, ett större och ett lite mindre vilket gör att man kan välja att gå ut i sidorna av biblioteket och därmed få läsro eller privat rum eller lugnare omgivning. Man störs inte av det som sker på andra sidan av rummet eller i mitten av rummet. I ena kanten av biblioteket ligger det mindre av de två rummen som är ägnat åt tonårsböcker och i andra kanten är rummet svängt vilket gör att man kan sitta bakom ett hörn vid ett bord.

Barnhörna är placerad bakom disk och rakt fram från där man kommer in, detta gör att barnen knappt rör sig ut i kanterna av biblioteket utan går rakt in till sitt "rum". Detta kan leda till att barn inte behöver vara nära vuxna som retar sig på dem och de vuxna som inte vill vara nära barn kan slippa det. I barnhörnan finns endast små bord och stolar vilket gör det svårt för eventuell högläsning. Det finns en plats i mitten nära disken där vuxna gärna sitter och läser dagstidningar. Det är bekväma fåtöljer och ett bord men dit går inte barnen i så stor utsträckning.

I det mindre rummet finns det spel eller studiebord på flera ställen samt en äggformad fåtölj längst in i ett hörn, där man kan läsa i lugn och ro. Dock ser jag inte någon sitta i den vid något tillfälle. Möjligen någon enstaka gång lite senare på dagen. Ofta befolkas rummet av skolelever som sitter i grupp vilket eventuellt kan göra det svårt för en ensam person att välja att sätta sig där för att läsa. Låneautomaten står precis vid dörren i en liten hall, därför behöver de som bara vill lämna böcker inte gå in i biblioteket, detta ger ett smidigt intryck. Det märks att det är ett litet bibliotek, användarna upplevs som att de står nära bibliotekarierna och tvärt om. Den lokala känslan är därför stark. Eventuellt påverkar läget i jämförelse med *Bibliotek 2* på så sätt att det möjligen kommer mindre besökare som inte har för avsikt att använda något av bibliotekets olika rum. I *Bibliotek 2* som upplevs mer nära till kommersen utanför är det lättare att komma in bara för att sitta precis som någon skulle sitta på ett torg eller liknande.

I *Bibliotek 2* är disken också längre in i rummet vilket ger en mer anonym känsla, de som gärna vill prata med bibliotekarien får gå långt in i rummet till en liten disk. Därför kan användare komma och gå mer "osynligt" och anonymt här. Besökare verka mer självgående här än på *Bibliotek 1*. Det verkar som att i *Bibliotek 1* går användare gärna fram till disken kanske eftersom den så påtagligt är i centrum som den är? Högst troligt är självgående besökare ett resultat av att *Bibliotek 2* är ett meröppet bibliotek. Det rum som används främst i *Bibliotek 2* (det finns ett mycket litet rum på andra våningen som inte alltid är öppet för allmänheten som används till sagostunder och liknande) är större i tak och i bredd än *Bibliotek 1*. Det finns endast ett litet språng eller kryp-in där man kan sitta i soffa eller runt ett bord. Just här sitter det någon vid nästan alla observationer. Det finns också en liten soffa långt bort från ingången längst bort i rummet och här sitter det också ofta människor. Längs i princip hela fönsterväggen finns studieplatser, men oftast sitter inga människor där. Barnhörnan är längst in i mitten av det stora rummet men ljudet når hela biblioteket vilket kan verka störande för andra besökare. I barnhörnan finns en lång soffa som många sitter i, både barn och vuxna som kommer med barn. Det finns också småbord och småstolar som är anpassade för barnen. *Bibliotek 2* upplevs mer som en öppen offentlig plats där användare stämmer träff i större utsträckning. Biblioteket ligger också öppet i anslutning till ett torg. Vid jämförelse med *Bibliotek 1* som ligger inbäddat i en skolbyggnad är det en mer öppen känsla i *Bibliotek 2*. Ibland blir det närmast spring i dörren av alla som kommer och går, nästan likt ett köpcentrum. Detta sker inte på samma sätt i *Bibliotek 1*.

6.3 Slutsats

Många av aktiviteterna kan befinna sig i alla rum i fyrrarumsmodellen samtidigt. Därför befinner sig en användare som bara går in på biblioteket snart i flera olika rum. Vikten av en icke kommersiell plats som tredje platsen och därmed delar av biblioteksrummet verkar mycket stor. Många gånger har det slagit mig att människor kommer till rummet för att de vill, för att de längtar, för att de behöver den där publika sociala avslappningen.

Det som står starkast fram är barn och ungas användande av rummet och bibliotekariens roll i rummet. Ögland (2014) frågade sig om biblioteksrummet verkligen var barnens rum? I denna studie har barnen visat sig väldigt tydligt i rummet. Möjligen kan det bero på att det i svep kan vara svårt att bestämma ålder på både barn och vuxna. Med observationernas hjälp har barnen blivit mycket tydliga och synliga i denna studie, påverkar gör också det faktum att de observerade biblioteken verkar som både skol- och folkbibliotek. Att observera dagtid ger troligtvis också mer barn och unga i materialet. Bibliotekariens så betydande roll förvånade mig som tidigare nämnt. Många saker får användaren göra själv idag jämfört med i det traditionella biblioteket men ändå kan användaren fortsätta att önska vara social med bibliotekarien. Det finns ett mänskligt behov här som är tydligt. Att vara social med bibliotekarien kan hjälpa användare att känna sig delaktiga och behövda i stadsdelsbibliotekets sammanhang och därmed i samhället.

En stor skillnad fanns i de fysiska rummen, det ena var litet och trångt, det andra var stort och rymligt. *Bibliotek 2* öppna, stora och ljusa rum upplevdes mer som ett torg och det var mer spring i dörren på detta bibliotek. Upplevelsen av att användarna på ett annat sätt klarade sig själva gav mer av en anonym känsla, som kan upplevas i en storstad till exempel. Detta i jämförelse med *Bibliotek 1* som var litet, trångt och ganska mörkt. Här upplevdes mer av en lokal sammanhållningskänsla, mycket på grund av kulturen att hälsa på varandra. En bidragande faktor här var diskens placering mitt i rummet rakt framför dörren. På *Bibliotek 2* var disken längre in i rummet och mindre vilket verkade minska kontakten med användarna.

I inledningen talar Michnik (Andersson et al, 2020) om biblioteket som en oas, Oldenburg (1997) menar att det kan ses som en tillflyktsort. Observationerna i denna studie visar att det inte verkar spela så stor roll för användarna kring de båda biblioteken om de är stora och ljusa eller om de är små och mysiga. Visst kan det påverka och några kan stängas ute på grund av det. Men användarna verkar fortsätta besöka biblioteksrummen. De verkar i de flesta fall veta att de kan påverka, de vet att bibliotekarien finns där och vid missnöje kan man ta upp det med hen. Användarna kommer för att de vill komma och det skulle enligt min slutsats vara mycket svårt att stänga ute inspiration, kunskap, information, aktivitet och endast, värma sig i rummet.

6.4 Studiens styrkor och svagheter

Mitt svep och metoden att följa varje person med hjälp av en siffra fungerade bra på *Bibliotek 1* men på *Bibliotek 2* blev det svårare då det kunde komma många

fler besökare på en gång. Trots detta valde jag att fortsätta på samma sätt på grund av omfattningen av studien. Om det hade varit en större studie som pågått under en längre tid hade jag velat prova metoden svep och prova protokollet för att sedan eventuellt kunna revidera till det bättre, både utformning på svep-protokollet samt utförandet praktiskt. Jag menar precis som Rivano Eckerdahl och Carlsson (2018) att metoderna kompletterar varandra på ett bra sätt. Svep ger ögonblicksbilder och något att hålla fast i under de annars öppna observationerna. Jag har dock i min studie svårt att dra generella slutsatser av resultatet av svep på grund av mitt sätt att utföra dem och att de är för få för att ge ett starkare resultat.

Jag ser trots det mycket positivt på kombinationen svep och etnografisk observation då endast svep leder till bilder utan nyanser. I Öglands (2014) studie syns inte att användare kryssar mellan olika aktiviteter, platser och medier. Det som däremot syns i denna studies observationer är att exempelvis pojkar som frågar om en bok får sig en pratstund och social träning med en bibliotekarie. De lär sig vidare hur man kan reservera en bok, hur de sedan kan låna, de får träna på sina personnummer som bibliotekarien skriver på en lapp. De är dessutom sociala med varandra under tiden.

Något som på ett svep bara ser ut som att värma sig, stå i kö eller sitta i grupp kan innehålla så mycket mer. Detta är också något som fyrrarumsmodellen visar på. Biblioteket kan omöjligt ha endast en enda roll, utan utifrån vilket bibliotek det handlar om och dess lokala kontext, får de olika rummen olika betydelse och olika stark betydelse. Att använda rummen i analysen som analysbegrepp gav ram åt det funna, samtidigt hade säkert andra saker visat sig om rummen inte hade använts. Metoden gjorde att jag som författare fick välja ut efter mitt tycke i vilka rum en viss aktivitet tillhörde. Jag vill understryka igen att detta är utefter mina observationer och den jag är, min kontext. En annan person hade eventuellt sett på materialet på annat vis och valt annorlunda. På så sätt var rummen svåra att använda som ram eftersom de flesta aktiviteter kan hamna överallt. Öhlander (Kajser & Öhlander, 2011) menar att kvalitativ analys helst inte ska ha för mycket regler och ramar, utan mest bör utformas efter materialet. Hade mer tid funnits hade det varit givande att försjunka mer i materialet och låta det styra mer.

6.5 Förslag till vidare forskning

Först och främst vill jag nämna att jag hade önskat komplettera mina observationer och svep med intervjuer. Många gånger under observationerna har det uppstått frågor i mig och i materialet som jag gärna hade ställt användare. Det hade kunnat förstärka observationsögonblicken och ge en bredare bild av hur situationen ser ut i stadsdelsbiblioteken. Även kompletterande intervjuer med bibliotekarier där man får inblick i vilka svårigheter som finns på de små ytorna och hur det arbetas med att lösa dessa.

Det skulle varit intressant att endast göra en studie om användarkategorin barn och unga. Det hade varit intressant eftersom den rådande normen i samhället, speciellt på institutioner och i offentliga rum, är just "vuxen". Vad är det som gör att barnen i studiens observationer gärna är i biblioteksrummet. Vad är det som gör att de som inte är där, inte är där? Och vad är det med rummet som blir skönt eller oskönt utifrån barns och ungas perspektiv. Dessutom verkar det utifrån min

studie vara så att barnen går efter en egen norm, hur kan vi som vuxna få inblick i denna. Hur går det till i praktiken när två olika normer möts? Den vuxna normen och barnens norm. Dessa frågor hade jag gärna forskat vidare i. Jag hade gärna sett studier med observationer och svep men också med intervjuer med både användare och bibliotekarier som pågick under längre tid. Dessa metoder tillsammans tror jag skulle ge djupare inblick i barn och ungas användande av biblioteksrummet.

Det skulle även vara intressant och viktigt att titta på de fyra rummen och de fyra målen tillsammans med den vuxna norm som verkar vara en stor portion tysthet, stillhet och integritet. Det skulle vara intressant att se vidare på hur dessa förhåller sig till varandra och vilka förutsättningar kombinationen ger det fysiska rummet. I anslutning till detta är det också intressant att se vidare på det kombinerade skol- och folkbiblioteket. Hur kan det lilla stadsdelsbiblioteket inbegripa både skolbibliotek och folkbibliotek i ett? Vilka situationer uppstår som är positiva och negativa i denna kombination?

Något som stod starkt fram är också bibliotekariens roll, eller alla de olika roller hen har. I den värld vi lever i med nedskärningar inom många av samhällets områden. Komplexa samhällen med många generationer, etniciteter, språk, kulturer och religioner. Hur är bibliotekarien i rummet? Vad gör hen egentligen? Under min utbildning har jag otaliga gånger fått höra nedsättande kommentarer från människor utanför som till exempel ”Ska DU stå och blippa böcker??!!” Efter observationerna är jag ännu mer medveten om att blippa böcker är kanske det som en bibliotekarie minst av allt gör. Det överraskade mig, ja, kanske rent av chockade mig lite, vilket komplext yrke det faktiskt är. Detta har att göra med att bibliotekets fysiska rum är oerhört komplext. Speciellt på mindre bibliotek där bibliotekarien lite mer gör allt arbete som finns på arbetsplatsen. Det skulle vara viktigt och intressant att lyfta bibliotekariens olika roller och profession.

7. Epilog, Covid-19

Måndagen den 16/3 2020 stannar jag hemma på grund av trötthet och oro över att åka kollektivt eller ens gå till skolan. Corona har nu verkligen kommit till Sverige och patienter och smittade ökar stadigt. Jag tänker att jag ska ta fler eventuella observationer under slutet av veckan, men efter samtal med min handledare bestämmer jag mig för att avsluta observationerna nu. Situationen är inte normal längre och om jag observerar nu kommer det inte kunna jämföras med tidigare observationer. Jag tänker att det skulle vara intressant att se på biblioteket just i Coronatider men att det skulle bli en helt annan uppsats. Jag kan inte släppa tanken på om biblioteksrummets användning och betydelse ändå visar sig klarare just nu? När det är kris. Jag har ju sett i rummet att det fortsätter vara användare där. På tisdagsmorgon den 17/3 får vi beskedet att alla vuxenutbildningar stängs. Komvux, gymnasium, folkhögskolor och universitet. Vi har vårt första digitala seminarium och jag får inte igång mikrofonen. Lunds universitet ställer om i stort sett all undervisning till digital men lokalerna är öppna fortsatt fast med begränsade öppettider. I caféet på skolan har alla blivit uppsagda över en natt. Biblioteket håller öppet men trappar också fort ner till kortare dagar samt tar bort öppettiderna på helgerna. Under dagen får jag sms från min vän som är skolbibliotekarie på en av de stora gymnasieskolorna. Hon skriver att hon jobbar intensivt med att göra läromedel digitala samt skapa informations- och länksidor i denna stora omställning när eleverna ska fortsätta undervisas men på hemmabas.

Ur fältanteckningar

I en artikel på sociala medier (Clemens, 2020) läser jag ett par dagar senare om bibliotekens samhällsroll i utbrottet av Corona. Det är Kävlinge bibliotek som informerar varför de håller öppet och att de kan hjälpa till med information i denna tid av kris. I en artikel i Biblioteksbladet skriver man om Biblioteket i Västerås och att det under utbrottet av Corona identifierats som en samhällsviktig funktion. Det innebär att biblioteket ska hålla öppet in i det sista, om personalen blir sjuk får man ta in personal från andra delar av förvaltningen för att kunna ha öppet ändå. I artikeln skrivs det också om att olika kommuner har olika syn på biblioteken. På vissa platser har man gjort tvärt om och stängt biblioteken meddetsamma detta på grund av sjukdom eller smittorisk. I Västerås menar man att:

Biblioteken ska hålla öppet så mycket det bara går för att motverka oro och psykisk ohälsa samt för att främja trygghet, säger stadsbibliotekarie Marie Holmqvist. I en krissituation med stor samhällspåverkan har biblioteken identifierats som en avgörande kritisk samhällsverksamhet av staden, säger biträdande bibliotekschef Karin Ramnerö.

Clemens 2020

I Helsingborg satsar man på de digitala tjänsterna och har redan varit tvungna att stänga ett av sina bibliotek på grund av sjukdom, det är ett pressat och onormalt läge med många sjuka. De extra 48h som man måste vara hemma för att säkert vara frisk påverkar en hårt ansatt personalstyrka. Även i vård av barn där läget är detsamma men på vissa institutioner kräver man fler dagar med friskhet. Personalen har provat att arbeta hemifrån en del digitalt för att lösa att biblioteket måste vara delvis öppet. Catharina Isberg, bibliotekschef i Helsingborg säger;

Om man ska säkra fri åsiktsbildning och deltagandet i det demokratiska samhället är tillgång till information och kunskap av oerhörd vikt. Därför bör vi se hur vi så länge som möjligt kan hjälpa till att säkra tillgången till information som är tillförlitlig, säger hon. Den medie- och informationskunnighet som bibliotekspersonalen har är av särskild vikt i det här läget.

Clemens 2020

I skrivandets stund (Juni, 2020) pågår fortfarande kampen mot Corona. Människor och bibliotek lär sig leva med Corona som förväntas fortsätta sätta käppar i hjulen. Kommuner och bibliotek har agerat olika och gör så i detta nu. Det är av stor vikt att framtida forskning ser vidare på biblioteksrummets användningsområden. Inte minst i samband med större samhällskriser. Det krävs forskning kring krisplanering på bibliotek. På vilka sätt är biblioteksrum samhällsviktiga instanser? Även se tillbaka på vad som hänt, de som har agerat olika, vad har det gett för konsekvenser för användare? För biblioteken? Många bibliotek har till exempel fått upp ögonen mer för de digitala kanalerna, vad gör det för verksamheten?

8. Litteratur- och källförteckning

Aabø, Svanhild & Audunson, Ragnar (2012) Use of library space and the library as place. *Library and Information Science Research*, 34(2), ss. 138–149. doi: 10.1016/j.lisr.2011.06.002.

Ahrne, Göran. & Svensson, Peter. (2018). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber

Alvesson, M. & Sköldberg, K. (2008). *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur

Andersson, Tim, Falk, Anna, Persson, Karin & Sjöberg Larsson, Annika (2020). Experter skådar in i framtiden. *Biblioteksbladet*, 2020 (02), ss 22-29

Arvastson, Gösta & Ehn, Billy (red.) (2009). *Etnografiska observationer*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Audunson, Ragnar (2004) The public library as a meeting-place in a multicultural and digital context - The necessity of low-intensive meeting-places, *Journal of Documantation*, 61(3), pp. 429–441. doi: 10.1108/00220410510598562.

Brisander, Cecilia (2017). *Bibliotek i samspel med lokalsamhället*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm

Buschman, John & Leckie, Gloria J. (red.) (2007). *The library as place: history, community, and culture*. Westport, Conn.: Libraries Unlimited

Carlsson, Hanna (2013). *Den nya stadens bibliotek: om teknik, förnuft och känsla i gestaltningen av kunskaps- och upplevelsestadens folkbibliotek*. Diss. Lund : Lunds universitet

Carlsson, Hanna & Rivano Eckerdahl, Johanna (2018). Det osynliggjorda arbetete: Konflikter och möjligheter för (folk)bibliotekariens kompetenser i en politiskt turbulent tid. I Hansson, Joacim & Wisselgren, Per (red.) *Bibliotekarier i teori och praktik: utbildningsperspektiv på en unik profession*. Lund: BTJ förlag

Cervenka, Johanna (2020). *Analys: Corona-mörker över svensk ekonomi*. [https://www.svt.se/nyheter/inrikes/analys-corona-morker-over-svensk-ekonomi/\[2020-04-01\]](https://www.svt.se/nyheter/inrikes/analys-corona-morker-over-svensk-ekonomi/[2020-04-01])

Clemens, Annika (2020). Partiernas visioner om 2030. *Biblioteksbladet*, 2020 (02), ss 30-32

Clemens, Annika (2020). Biblioteken i Västerås identifierade som samhällsviktig function. *Biblioteksbladet*, 2020. [https://biblioteksbladet.se/digitala-tjanster-ska-halla-verksamheten-i-gang/\[2020-03-18\]](https://biblioteksbladet.se/digitala-tjanster-ska-halla-verksamheten-i-gang/[2020-03-18])

- Czarniawska, Barbara (2007). *Shadowing and other techniques for doing fieldwork in modern societies*. 1. uppl. Malmö: Liber
- Czarniawska, Barbara (2014). *Ute på fältet, inne vid skrivbordet*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Ehn, Billy & Löfgren, Orvar (2012). *Kulturanalytiska verktyg*. 1. uppl. Malmö: Gleerup
- Elmborg, James K (2011). Libraries as the Spaces Between Us: Recognizing and Valuing the Third Space, *Reference & User Services Quarterly*, 50(4), s. 338. <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=edsjsr&AN=edsjsr.20865425&site=eds-live&scope=site> [2020-04-01].
- Engström, Lisa (2019). *Att skapa självstyrande individer; effektivitet och motrörelser: Styrningsrationalitet och icke-rationalitet i bibliotek med obemannade öppettider*. Köpenhamn: Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet, 2019. [https://portal.research.lu.se/portal/sv/publications/att-skapa-sjalvstyrande-individer-effektivitet-och-motroerelser\(aee5141a-c774-4376-8876-7f5ae1fb50f0\).html](https://portal.research.lu.se/portal/sv/publications/att-skapa-sjalvstyrande-individer-effektivitet-och-motroerelser(aee5141a-c774-4376-8876-7f5ae1fb50f0).html)
- Engström, Lisa (2020). *Lokalsamhällets bibliotek kan meröppet öppna dörrar?* Lund: Lunds universitet. Institutionen för kulturvetenskaper. https://lup.lub.lu.se/search/ws/files/75803767/Lokalsamh_llets_bibliotek.pdf
- Eriksson, Thord (2020). Minskad budget för tre av tio folkbibliotek. *Biblioteksbladet*, 2020 (01), ss 20-21
- Fichtelius, Erik, Persson, Christina & Enarson, Eva (2019). *Demokratins skattkammare: förslag till en nationell biblioteksstrategi*. Stockholm: Kungliga biblioteket, Nationell biblioteksstrategi
- Given, Lisa M. & Leckie, Gloria J. (2003). "Sweeping" the library: Mapping the social activity space of the public library, *Library and Information Science Research*, 25(4), ss. 365–385. doi: 10.1016/S0740-8188(03)00049-5.
- Hvenegaard Rasmussen, C. & Jochumsen, H. (2009). The fall and the rise of the physical library. *Bobcatss*. <https://core.ac.uk/download/pdf/11885138.pdf>
- Högdahl, Elisabeth (2009). I Arvastson, Gösta & Ehn, Billy (red.). *Etnografiska observationer*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Jochumsen, Henrik, Hvenegaard Rasmussen, Casper & Skot-Hansen, Dorte (2012). The four spaces – a new model for the public library. *New Library World*, 113(11/12), ss. 586–597. doi: 10.1108/03074801211282948.
- Klinenberg, Erik (2018). *Palaces for the People how social infrastructure can help fight inequality, polarization, and the decline of civic life*. New York: Crown
- Kulturrådet (2020). *Stärkta bibliotek*. [https://www.kulturradet.se/sok-bidrag/vara-bidrag/starkta-bibliotek/\[2020-06-06\]](https://www.kulturradet.se/sok-bidrag/vara-bidrag/starkta-bibliotek/[2020-06-06])

Lalander, Philip. (2018). I Ahrne, Göran. & Svensson, Peter. *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber

McCahill, Daisy, Birdi, Briony & Jones, Roger B (2020). Investigating the public response to local government decisions to reduce or remove public library services. *Journal of Librarianship & Information Science*, 52(1), ss, 40-53. Doi: 10.11770961000618768028.

Oldenburg, Ray (1997). *The great good place: cafés, coffee shops, bookstores, bars, hair salons, and other hangouts at the heart of a community*. New York: Marlowe

Olsson Dahlquist, Lisa (2019). *Folkbildning för delaktighet: en studie om bibliotekets demokratiska uppdrag i en digital samtid*. Diss. Lund : Lunds universitet, 2019

Rennstam, Jens & Wästerfors, David (2018). I Ahrne, Göran. & Svensson, Peter. (2018). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber

Rivano Eckerdahl, Johanna & Carlsson, Hanna (2018). Styrdokumenten i vardagen: en undersökning av kulturpolitiska styrdokuments strategiska och praktiska betydelse för folkbibliotek i fem skånska kommuner. Lund: Institutionen för kulturvetenskaper, Lunds universitet. <https://search-ebshost-com.ludwig.lub.lu.se/login.aspx?direct=true&db=edsswe&AN=edsswe.oai.DiVA.org.lnu.92286&site=eds-live&scope=site> [2020- 03-05].

Ögland, Malin (2014). *Från Kalix till Ystad: observationer på folkbibliotek*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm

Öhlander, Magnus (2011). I Kaijser, Lars & Öhlander, Magnus (red.) (2011). *Etnologiskt fältarbete*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur

Bilagor

Bilaga 1 Mailförfrågan

Hej,

Jag studerar sista terminen på ABM-programmet, vid Lunds universitet, och skriver just nu en mastersuppsats där jag tittar på stadsdelsbibliotekens roll i sociala hållbarhetsfrågor. Min handledare är professor Olof Sundin (olof.sundin@kultur.lu.se).

Jag studerar hur biblioteket som mötesplats och kulturhus främjar social hållbarhet på de, till ytan, oftast mindre stadsdelsbiblioteken. Syftet med uppsatsen är att bidra med kunskap om hur biblioteksrummet används med fokus på användarna och stadsdelsbiblioteken.

Jag ska genomföra systematiska observationer på två stadsdelsbibliotek och jag undrar om ni vill vara ett av dem?

Observationerna kommer att ske dagtid på olika tidpunkter, ej under meröppet, under veckorna 9-12 efter överenskommelse. Mina observationer kommer inte innebära något merarbete för personalen eller påverka användarna. Information som framkommer behandlas konfidentiellt och inga namn på personer eller bibliotek kommer att nämnas i det färdiga arbetet.

Terminen går fort, svara gärna så snabbt som möjligt. Efter det att jag är färdig kommer jag gärna till er och berättar om mina resultat.

Med vänlig hälsning

Emma Willman

xxxxxxxxxx

xxxxxxxx@student.lu.se

Bilaga 2 Information

INFORMATION OM PÅGÅENDE OBSERVATION PÅ XXXXX BIBLIOTEK

HEJ!

Jag heter Emma och jag läser informations - och biblioteksvetenskap vid Lunds universitet. Jag skriver just nu en mastersuppsats där jag undersöker stadsdelsbibliotekets roll i sociala hållbarhetsfrågor.

Därför kommer jag att genomföra observationer på ditt bibliotek. Att observera betyder ungefär att titta och iaktta uppmärksammat. Jag kommer att titta på hur användarna använder biblioteksrummet. Jag genomför systematiska observationer, dessa kommer ske dagtid vid olika tidpunkter, under veckorna x-x. Observationerna kommer inte påverka ditt besök på biblioteket.

Information som framkommer behandlas konfidentiellt, det vill säga behandlas med respekt, ungefär som en hemlighet.

Inga namn på personer eller bibliotek kommer att nämnas i det färdiga arbetet.

KOM GÄRNA FRAM OCH STÄLL FRÅGOR, ELLER SKICKA ETT MAILTILL MIG ELLER MIN HANDLEDARE OM DU UNDRAR NÅGOT!

Emma Willman, xxx@student.lu.se

Handledare för arbetet, professor Olof Sundin, xxx@kultur.lu.se

Bilaga 3 Svep-protokoll

Bibliotek: Tidpunkt:

	Barn Flicka	Barn Pojke	Ungd. Flicka	Ungd. Pojke	Vuxen Kvinna	Vuxen Man	Äldre Kvinna	Äldre Man	Summa
Står eller går ensam									
Står eller går i grupp									
Sitter ensam									
Sitter i grupp									
Tittar/browsar ensam									
Tittar/browsar i grupp									
Sitter ensam och använder medier									
Sitter i grupp och använder medier									
Sitter ensam med bibl. Dator									
Sitter i grupp med bibl. Dator									
Sitter i grupp och deltar i annonserad aktivitet									
Har kontakt med personal									
Köar									
Använder låneautomat									
Läser									
Skriver									
Söker fysiskt bland böcker									
Kopierar/scannar/skriver ut									
Använder egen dator									
Använder mobil									
Fysisk kontakt med annan person									
Pratar med annan användare									
Lyssnar i hörlurar									
Leker									
Äter									
Dricker									

Bilaga 4, Svep, resultat *Bibliotek 1*

Antal	BIBLIOTEK 1	Antal, fördelat på kön K/M		Barn Flicka	Ungd. Flicka	Vuxen Kvinna	Äldre Kvinna	Barn Pojke	Ungd. Pojke	Vuxen Man	Äldre Man																												
		K	M																																				
17	Står eller går ensam	11	6		1	3	7	1	1	4																													
35	Står eller går i grupp	17	18	8	2	4	3	4	10	4																													
14	Sitter ensam	7	7	1		3	3		1	3	3																												
38	Sitter i grupp	21	17	7	7	4	3	3	11	2	1																												
16	Tittar/browsar ensam	11	5		1	5	5	1	1	2	1																												
10	Tittar/browsar i grupp	5	5	1		3	1	3		1	1																												
0	Sitter ensam och använder medier	0	0																																				
4	Sitter i grupp och använder medier	3	1	2		1				1																													
8	Sitter ensam med bibl. Dator	3	5			3			2	1	2																												
2	Sitter i grupp med bibl. Dator	0	2					2																															
0	Sitter i grupp och deltar i annonserad aktivitet	0	0																																				
30	Har kontakt med personal	21	9	2	5	5	9	1	3	2	3																												
5	Köar	5	0	3		1	1																																
19	Använder låneautomat	16	3	3	3	5	5		1	2																													
23	Läser	14	9	5		6	3	2		4	3																												
6	Skriver	2	4			2			1	3																													
11	Söker fysiskt bland böcker	7	4			5	2	3		1																													
2	Kopierar/scannar/skriver ut	2	0			1	1																																
6	Använder egen dator	2	4			2				4																													
9	Använder mobil	9	0		7	2																																	
4	Fysisk kontakt med annan person	3	1	2		1				1																													
10	Pratar med annan användare	8	2		7	1				2																													
0	Lyssnar i hörlurar	0	0																																				
9	Leker	5	4	4			1		3	1																													
0	Äter	0	0																																				
0	Dricker	0	0																																				
<table border="1" style="width: 100%;"> <tr> <td colspan="2">Totalt antal:</td> </tr> <tr> <td>Barn Flicka</td> <td>13</td> </tr> <tr> <td>Ungd. Flicka</td> <td>10</td> </tr> <tr> <td>Vuxen Kvinna</td> <td>15</td> </tr> <tr> <td>Äldre Kvinna</td> <td>16</td> </tr> <tr> <td colspan="2" style="text-align: right;">Totalt antal flicka/kvinna:</td> </tr> <tr> <td colspan="2" style="text-align: right;">54</td> </tr> <tr> <td>Barn Pojke</td> <td>9</td> </tr> <tr> <td>Ungd. Pojke</td> <td>16</td> </tr> <tr> <td>Vuxen Man</td> <td>11</td> </tr> <tr> <td>Äldre Man</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td colspan="2" style="text-align: right;">Totalt antal pojke/man:</td> </tr> <tr> <td colspan="2" style="text-align: right;">41</td> </tr> <tr> <td>Summa, personer i iakttagelsen</td> <td>95</td> </tr> </table>												Totalt antal:		Barn Flicka	13	Ungd. Flicka	10	Vuxen Kvinna	15	Äldre Kvinna	16	Totalt antal flicka/kvinna:		54		Barn Pojke	9	Ungd. Pojke	16	Vuxen Man	11	Äldre Man	5	Totalt antal pojke/man:		41		Summa, personer i iakttagelsen	95
Totalt antal:																																							
Barn Flicka	13																																						
Ungd. Flicka	10																																						
Vuxen Kvinna	15																																						
Äldre Kvinna	16																																						
Totalt antal flicka/kvinna:																																							
54																																							
Barn Pojke	9																																						
Ungd. Pojke	16																																						
Vuxen Man	11																																						
Äldre Man	5																																						
Totalt antal pojke/man:																																							
41																																							
Summa, personer i iakttagelsen	95																																						

Bilaga 5, Svep, resultat *Bibliotek 2*

Antal	BIBLIOTEK 2	Antal, fördelat på kön K/M		Barn Flicka	Ungd. Flicka	Vuxen Kvinna	Äldre Kvinna	Barn Pojke	Ungd. Pojke	Vuxen Man	Äldre Man																								
18	Står eller går ensam	15	3			3	12			1	2																								
15	Står eller går i grupp	6	9	1		3	2	5		2	2																								
33	Sitter ensam	13	20		1	9	3	2	2	11	5																								
27	Sitter i grupp	22	5	1	10	8	3	3		2																									
11	Tittar/browsar ensam	10	1			2	8				1																								
3	Tittar/browsar i grupp	2	1	1		1				1																									
0	Sitter ensam och använder medier	0	0																																
0	Sitter i grupp och använder medier	0	0																																
15	Sitter ensam med bibl. Dator	5	10		1		4	4	2	2	2																								
0	Sitter i grupp med bibl. Dator	0	0																																
0	Sitter i grupp och deltar i annonserad aktivitet	0	0																																
10	Har kontakt med personal	5	5		1	1	3	1		3	1																								
2	Köar	0	2							1	1																								
12	Använder låneautomat	9	3	1		3	5	1			2																								
21	Läser	10	11	1		7	2			6	4																								
4	Skriver	4	0			4																													
0	Söker fysiskt bland böcker	0	0																																
3	Kopierar/scannar/skriver ut	0	3							2	1																								
16	Använder egen dator	11	5			11				5																									
9	Använder mobil	3	6		3			2		4																									
0	Fysisk kontakt med annan person	0	0																																
23	Pratar med annan användare	18	5	1	7	6	4	1		1	3																								
3	Lyssnar i hörlurar	1	2			1		2																											
10	Leker	8	2	1	7			2																											
1	Äter	1	0		1																														
6	Dricker	2	4			2				4																									
<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td colspan="2">Totalt antal:</td> </tr> <tr> <td>Barn Flicka</td> <td style="text-align: right;">2</td> </tr> <tr> <td>Ungd. Flicka</td> <td style="text-align: right;">12</td> </tr> <tr> <td>Vuxen Kvinna</td> <td style="text-align: right;">22</td> </tr> <tr> <td>Äldre Kvinna</td> <td style="text-align: right;">21</td> </tr> <tr> <td colspan="2" style="text-align: right;">Totalt antal flicka/kvinna: 57</td> </tr> <tr> <td>Barn Pojke</td> <td style="text-align: right;">11</td> </tr> <tr> <td>Ungd. Pojke</td> <td style="text-align: right;">2</td> </tr> <tr> <td>Vuxen Man</td> <td style="text-align: right;">18</td> </tr> <tr> <td>Äldre Man</td> <td style="text-align: right;">10</td> </tr> <tr> <td colspan="2" style="text-align: right;">Totalt antal pojke/man: 41</td> </tr> <tr> <td>Summa, personer i iakttagelsen</td> <td style="text-align: right;">98</td> </tr> </table>												Totalt antal:		Barn Flicka	2	Ungd. Flicka	12	Vuxen Kvinna	22	Äldre Kvinna	21	Totalt antal flicka/kvinna: 57		Barn Pojke	11	Ungd. Pojke	2	Vuxen Man	18	Äldre Man	10	Totalt antal pojke/man: 41		Summa, personer i iakttagelsen	98
Totalt antal:																																			
Barn Flicka	2																																		
Ungd. Flicka	12																																		
Vuxen Kvinna	22																																		
Äldre Kvinna	21																																		
Totalt antal flicka/kvinna: 57																																			
Barn Pojke	11																																		
Ungd. Pojke	2																																		
Vuxen Man	18																																		
Äldre Man	10																																		
Totalt antal pojke/man: 41																																			
Summa, personer i iakttagelsen	98																																		

